

DK

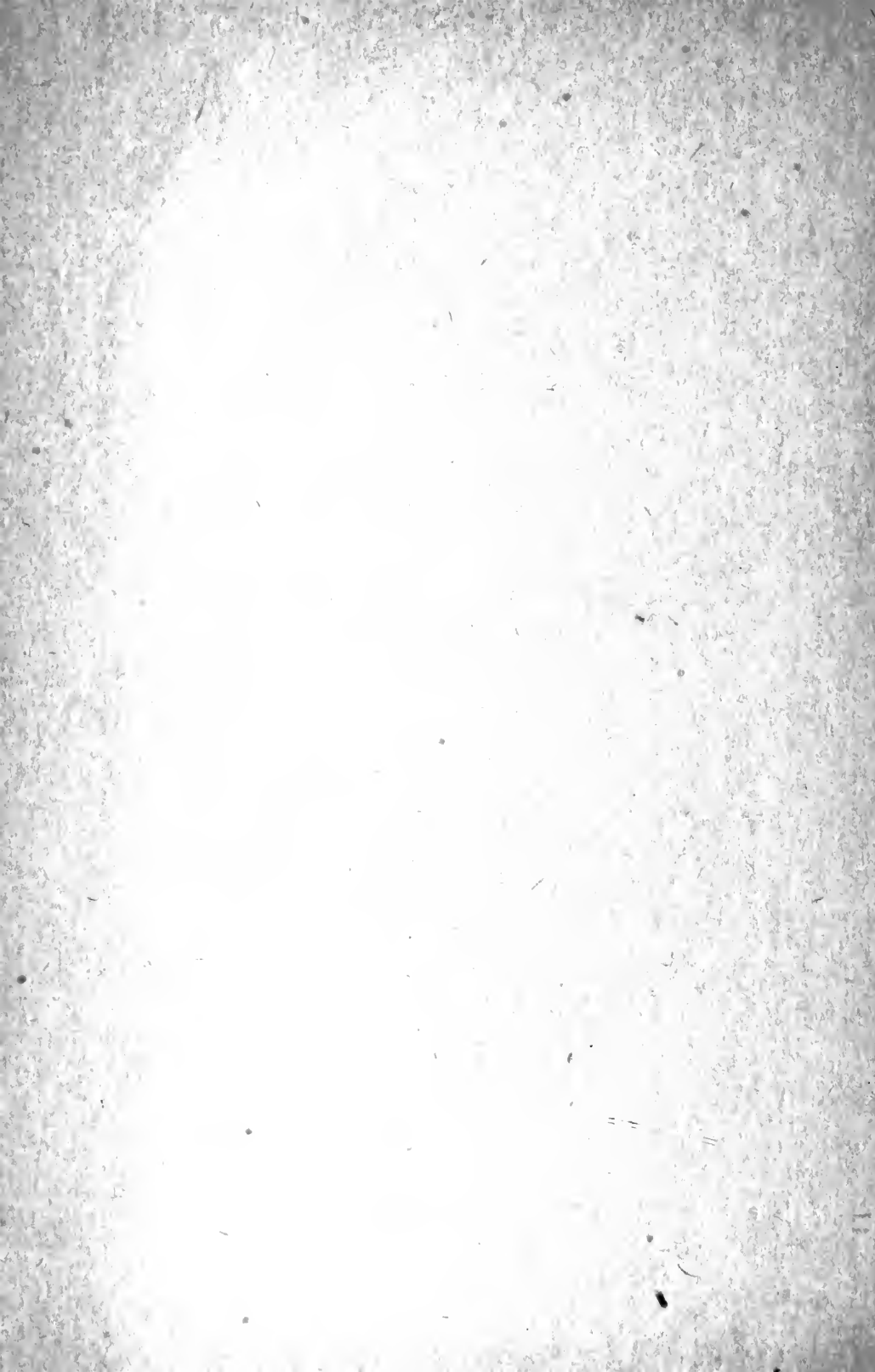
511

L23M3

Author

Title

Imprint

735

PRANAS

LIETUVOS ISTORIJA

Pradedamosiems mokykloms
vadovėlis.

1915

"Draugo" Spauda, - - - 1800 W. 46th Street
CHICAGO, ILL.

Mašiotas, Pranas
"

PRANAS

LIETUVOS ISTORIJA

Vadovėlis Pradedamosiems Mokykloms

1915

"Draugo" Spauda, 1800 W. 46th St., Chicago, Ill.

DK 511
L23M3

NUO LEIDĖJŲ.

Ramiame laike perspauzdinti bile knygą, kuri yra išleista Lietuvoje ir gal būt randasi sukrauta keliatas tūkstančių egzempliorių, būt nedailu ir pirmiesiems leidėjams skriauda. Bet, kadangi iš karės priežasties su Lietuva komunikacija negalima ir, nežinant ar iš ten bus galima dar gauti, **mokykloms būtinai reikalaujant**, tikimės, būsime pateisinti už perspauzdinimą šios knygelės. Rašybą paliekame tą pačią, kaip originaliame leidinyje.

1915

“**Draugo**” **Bendrovė.**

Įžanga,

Laikui bėgant viskas šiame pasaulyje mainosi. Kur šiandien matome javais užsėtus laukus, kur stovi didžiausi miestai ir kaimai, senovėje tose vietose niūksėjo neįžiangiamos girios, arba tvyksojo neišbredami raistai. Mainosi žemės išvaizda, mainosi augmenys ir gyvuliai, mainosi, pagalios, ir žmonės. Senesnės kartos miršta, užleisdamos savo vietą jaunesnėms kartoms. Užvis sparčiausiai mainosi žmonių gyvenimas. Mūsų dienomis žmonės gyvena jau ne visai taip, kaip gyveno mūsų tėvai: jau šiek tiek kitoniškais rūbais dėvi, kitokiais įrankiais ir kitaip žemę dirba, kitokius turi norus ir reikalus. O jeigu sulygintume šių dienų gyvenimą su tuo, koks buvo tūkstantį metų atgal, tai pamatytume begalo dideles atmainas. Pamatytume, jog anuomet visai nebe tokių žmonių būta ir visai kitaip gyventa, ne kaip dabar.

Mokslas, kurs pasakoja apie pralinkusiųjų amžių gyvenimą ir jo atmainas, vadinasi istorija.

Kadangi įvairiuose pasaulio kraštuose gyvena įvairios tautos, o kiekvienas krašto gyvenimas dažnai labai žymiai skiriasi nuo kitų tautų gyvenimo, tai ir žmonijos praeitis yra nevienoda. Todėl kiekvienas kraštas ir kiekviena tauta turi atskirą savo istoriją.

Lietuvos istorija mokina mus pažinti Lietuvos krašto ir lietuvių tautos praeitį. Iš Lietuvos istorijos mes patyriame, kaip gyveno mūsų tėvai ir protėviai, kokius vargus jie vargo, kokiais rūpesniais rūpinosi ir mums rūpintis paliko.

Senovės Lietuviai.

Lietuvių gentys ir jų gyvenimo vieta.

Šventasis raštas pasakoja ir mokslo vyrai tvirtina, buk pirmieji žmonės atsiradę Azijoje. Kuomet tenai žmonių privisę labai daug ir visiems gyventi pasidarę perankšta, tai pradėta ieškoti naujų sodybų. Dideli žmonių būriai kėlėsi iš senosios tėviškės į kitas vietas, kur patogiau buvo gyventi. Taip iš Azijos atsikėlusios visos dabar Europoje gyvenančios tautos. Iš Azijos yra kilę ir mūsų protėviai. Nors lietuvių tauta yra labai sena, bet kuomet ji iš Azijos Europon persikėlė ir kur išpradžios apsisustojo—nėra žinios. Spėjama, buk lietuviai dar už 2000 metų prieš Kristaus gimimą Europon atėję ir ilgą laiką gyvenę arti Juodųjų marių, ant Balkanų pusiausilio maž-daug tose vietose, kur teka Dunojaus upė, bet ar tikrai taip yra buvę ligi šiol nesusekta. Lygiai nesusekta ir tai, kuriuo laiku mūsų tauta atsikėlė pas Baltijos (Jūrą) mares į Panemunį. Žinoma tik tiek, kad nuo labai seniai lietuviai gyveno tose-pat vietose, kaip ir šian-dien, tik daug didesnę žemės plotą kitados buvo apsėdę.

Senovėje lietuvių tauta dalijosi į septynias šakas arba gentis. Nors tos gentys mažai viena

nuo kitos tesiskyrė, bet kiekviena turėjo sau atskirą vardą būtent: augštaičiai, žemaičiai, lietgaliai, žemgaliai, kuršininkai, getai arba getviai ir prūsai.

Tose vietose, kur teka Nemunas, Neris, Venta, Šešupė, Priegėlė ir Sargutė, ligi Dauguvos arba Dūnos upės gyveno lietuvių tautos branduolys — augštaičiai ir žemaičiai. Augštaičiai gyveno arčiau tų vietų kur minėtosios upės prasideda, o žemaičiai — buvo apgyvenę visą plotą tarp Nevėžos upės, Nemuno ir Jūros.

Lietgaliai, žemgaliai ir kuršininkai gyveno į šiaurę nuo augštaičių ir žemaičių, dabartiniame latvių krašte. Šitų trijų giminių ainiai dabar vienu vardu — latviais — vadinami.

Į pietus nuo Lietuvos vidurio gyveno getviai. Per jų kraštą tekėjo Būgas, Narovis, Priepėtis ir kitos mažesnės upės. Tenai ir Nemunas prasideda.

Tarp Jūros, Vyslos ir Narovos upių buvo kraštas, Prūsija vadinamas. Tenai gyveno septintoji lietuvių gentis — prūsai.

Iš kur yra kilę lietuvių protėviai? Kuomet jie iš Azijos Europon persikėlė? Kur iš pradžios buvo apsistoję? Ar žinia, kuomet atsikraustę Pajūrio kraštan? Kiek buvo lietuvių tautos šakų? Kur gyveno augštaičiai su žemaičiais? Kur gyveno kuršininkai, lietgaliai ir žemgaliai? Kaip dabar vadinasi jų ainiai? Kur gyveno getviai? Kur buvo Prūsų kraštas?

SENOVĖS LIETUVIŲ TIKYBA.

Dievai Kaip ir kitos tautos, lietuviai senovėje buvo stabameldžiai. Tikrąjį Dievą buvo užmiršę, o garbino įvairius dievaičius. Tuomi tik nuo kitų šiame dalyke skyrėsi, kad mūsų kaimynai pirmiau tapo krikščionimis, o lietuviai, sulyginant, labai ilgai savo senosios tikybos laikėsi.

Sulig mūsų prabočių nuomonės buvę daug dievų, bet pasaulio sutvėrtoju ir vaidytoju, taigi ir vyriausiuoju dievu, buvęs Perkunas. Prie jo lietuviai didžiausiuose reikaluose su maldomis kreipėsi ir gausias aukas jam degindavę.

Antrasis lietuvių dievaitis vadinosi Patrimpu. Iš Patrimpo malonės lietuviai tikėjo apturį javų derlingumą ir gerą pasisekimą gyvulius auginant. Tai buvo, gali sakyti, ūkininkų dievas. Delto Patrimpą garbindami žmonės dažniausiai javų pėdus degindavę.

Trečiasis dievaitis buvo Pykuolis. Jisai baudavęs žmones už nuodėmes ir jo rūstybei nebuvę galo. Suprantama, Pykuolio visi labai bijoję.

Be šitų trijų viriausiųjų dievų lietuviai garbinę dar daugybę mažesniųjų dievaičių.

Kovas buvęs karo dievaitis, **Milda** — meilės dievė, **Lazdona** — miškų dievė, **Laimė** — likimo dievė, **Aitvaras** ir **Kaukas** — turtų dievaičiai, **Laumė** — moterų dievė ir daug kitų.

Žinyčios. Garbindami daugybę dievų, lietuviai ir šventų vietų labai daug turėję. Vienur, anot jų nuomonės, dievai patys gyventi mėgdavę, kitur jiems patinkamus daiktus laikydavę, o dar daugiau buvę tokių vietų, kur dievai žmonėms savo valią apreikšti ir žmonių maldų išklaudyti teikdavęsi. Didelėje pagarboje buvo laikomi puikiose vietose sužėlę šventi ažuolynai, **alkais** vadinami. Čia manydavo žmonės gyveną dievai. Todėl į alkus užginta būdavę paprastiems žmonėms ineiti, o nukirsti alke koki medį skaitėsi didžiausia nuodėme. Neretai tuose alkuose sutikdavai intaisytą aukurą ir vyriausiųjų dievų stovyklas į seną ažuolą įskeltas arba po tam tikra pastoge pastatytas. Ant aukuro dieną ir naktį šventa ugnis kurenosi. Tokios vietos vadinosi **žinyčiomis**. Žinyčių buvo gana daug, bet viena skaitėsi vyriausia ir vadinosi **Romuva**. Senių-seniausioji Romuvos žinyčia stovėjo Prūsuoje, kur žiema ir vasara žaliavės augštas ir labai drutas ažuolas. Paskutinioji Romuva buvo Vilniūje. Ji stovėjo Šventaragio klonyje, Vilnios ir Neries santake. Dabar toje vietoje stovi Katedros bažnyčia.

Ar daug buvo senovės Lietuvių šventų vietų? Kas tai buvo alkai? žinyčios? Kaip vadinosi vyriausioji lietuvių žinyčia? Kur buvo seniausioji Romuva? Kur buvo paskutinioji Romuva?

Dvasiškiei. Stabmeldystės laikais žmonės patys iš savo tarpo rinkdavo doresniusius ir išmintingesnius į dvasiškius arba kunigus. Lietuvių dvasiškiei turėjo įvairius vardus, nes ne visi buvo lygūs ir nevienodas pareigas pildė. Vyriausiasis kunigas vadinosi **Kriviu**. Artymmiausieji Krivio pagalbininkai vadinosi **krivaičiais**, o buvo dar ir žemesniųjų dvasiškių, vadinamų **vaideliais arba žiniais, burtininkais žavėtojais** ir kitais vardais. Vyriausiasis Krivis gyvendavęs šale **vyriausios žinyčios Romuvoje** ir labai retai paprastiems žmonėms tesirodavęs. Dėvedavęs jisai baltais rūbais ir visuomet būdavęs septynis syk septynis (49) kartus apsijuosęs ilga balta juosta, ant galvos nešiodavęs smailią, augštą kepurę, panašią į cukraus galvą. Krivis apreikšdavęs senovės lietuviams dievų valią, žmonės jį dideliai gerbė, o visi dvasiškiei turėjo jo klausyti. Tikybos dalykus tvarkyti ir žemesniąją dvasiškių valdyti padėdavę jam paprastieji krivaičiai.

Vaideliai arba žiniai, burtininkai ir kiti žemesnieji dvasiškiei mokindavę žmones padoriai elgtis, vaikščiodami per kaimus, giedodavę apie garsingus pranokėjų darbus ir senovės laikų atsikikimus, prižiūrėdavę šventąją ugnį, kad nėkuomet neužgestų, ir kitus tikybos reikalus aprūpindavę.

Kaip tarp lietuvių dievų buvo dievės, taip ir dvasiškių tarpe buvo moteriškių, kurios vadinosi vaidelutėmis. Vaidelutės gyvendavusios prie žinyčių ir kurstydavusios šventąją ugnį Vaidelutėms užginta buvo tekėti už vyro, o iš moterų į vaidelutes terinkdavę tik našles.

Kas skirdavo lietuviams dvasiškius? Kodėl ne vienaip dvasiškiai buvo vadinami? Kokie buvo žymiausieji dvasiškių pavadinimai? Kur gyvendavo Krivis? Kokie buvo jo rūbai? Kokias pareigas jis pildė? Kas padėdavo jam dvasiškiją valdyti? Ką veikė žemesnieji dvasiškiai? Ar buvo moterų dvasiškių tarpe? Ką veikdavo vaidelutės?

Svarbiausieji tikybos dalykai. Nuo senų-senovės lietuvai turėjo supratimą apie antrąjį gyvenimą. Jie tikėjo, jog žmogui mirus, už gerus barbus dievai dangumi užmoka, o už piktus—pragare kankina. Pragaran tečiau, tik didžiausieji nedorėliai ir galvažudžiai patekdavę, o už mažesnes nuodėmes dievai paversdavę žmones į gyvulius, medžius, akmenis ir kitus daiktus, ydant atkentėtų už savo nuodėmes ir paskui galėtų rojun patekti.

Visi tie žmonės, kurie buvo dangaus karalystės užsipelnę, mūsų prabočių nuomone, ir dangūje tokiais pat pasilikdavę, kokiais buvo ant žemės. Todėlei, žmogui mirus, drauge su juo degindavę mylimiausius jo daiktus: žirgus,

kardus, sakalus, o kartais ir tarnus, kad jais ir aname gyvenime galėtų naudotis.

Sudeginus numirėlio kūną, pelenus į puodus supildavę ir paskirtose vietose kapą supildavę. Juo garbingesnis buvo velionis (nabašninkas), tuo augštesnį sukasdavę kapą jo atminimui. Daug dar ir šiandien yra tokių supiltų kalnelių, vadinamų ar paprastai kapais (milžinkapiais), ar numirėlių vardais, kaip “Gedimino kalnas” Vilniūje, “Birutės kalnas” Palangoje ir kiti.

Ar tikėjo lietuviai į antrąjį gyvenimą? Kuo užmokėdavo dievai už gerus ir blogus darbus? Kaip baudavo už mažesnes nuodėmes? Kam su numirėliu degindavę jo daiktus? Kas tie pilekaliai?

VYRESNYBĖ.

Žiloje senovėje lietuviai neturėjo svietiškos vyresnybės: tie patys dvasiškiai mokino mūsų prabočius tikybos dalykų ir tiesą tarp žmonių darė ir visą svietiškąją valdžią savo rankose turėjo. Vyriausiuoju visos Lietuvos valdytoju tuomet buvo Krivis su krivaičiais. Tiktai vėliau, kuomet lietuvius pradėjo užpuldinėti kaimynai priešininkai, atsirado kunigaikščiai ir kiti viršininkai.

Iš pradžios, kaip kildavo karas su kaimynais, kiekvienas kareivių būrys iš savo tarpo rinkdavosi visūnarsiausią ir kantriausią vyrą, kurį vadindavo **karvedžiu vajūvadu** arba stačiai **vadu**. Po rinkimų karvedį iškeldavę ant pečių ir nešiodavę po kareivių eiles, rodydami, ko reikia klausyti.

Karui pasibaigus, karvedžiai vėl palikdavę tuo, kuo pirma buvę, ir visą valdžią pagriždavo į Krivio rankas. Bet juo tolyn, juo dažnyn priešininkai užpuldinėjo Lietuvą. Karai beveik nėkumet nesibaigdavo, o per tai karvedžiai didesnės valdžios išigriebdavo ir, karui pasibaigus, dažnai nenorėję iš savo rankų tos valdžios paleisti. Tokiu būdu iš karvedžių per ilgą laiką atsirado Lietuvos valdytojai kunigai arba **kunigaikščiai**.

Kunigaikščiai taip-pat paskui nelygūs buvo. Narsiausias ir išmintingiausias paimdavo ant kitų kunigaikščių viršų, ir tie turėdavo jį klausyti. Toksai kunigaikštis vadinosi **Didžiuoju Lietuvos Kunigaikščiu**.

Ilgainiui visa svetiškoji Krivio ir krivaičių valdžia perėjo į kunigaikščių rankas, o dvasiškiams pasiliko vien tikybės reikalų vedimas. Dar kiek ilgiau dvasiškiei buvo teisėjais ir tiesą tarp žmonių darė, bet vėliau ir tatai kunigaikščiai pasisavino.

Ar turėjo viresnybę lietuviai žiloje senovėje? Kas tuomet valdė Lietuvą? Kaip atsirado kunigaikščiai? Ar visi kunigaikščiai buvo lygūs? Koks kunigaikštis vadinosi Didžiausiuoju? Kokia svietiškoji valdžia ilgiausiai prigulėjo dvasiškiams?

ŽMONIŲ BŪVIS.

Lietuvos kraštas senovėje buvo traškančiomis giriomis apžėlęs. Miškai buvo labai tankūs ir teisingai vadinosi neižengiamais. Tuose miškuose tiksojo gilios versmės, pelkės ir ežerai. Žmonių buvo nelabai daug, todėl visi sutilpdavo paupiuose, paežerėse, kur žemė buvo derlingesnė ir geresni keliai vieniems su kitais susisiekti.

Lietuviai gyveno dažniausiai vienkiemiais arba viensėdžiais, nelabai toli vienas nuo kito. Namus statydavo medinius iš apvalių rastų.

Kur-ne-kur tarp vienkiemių būdavo didesni kaimai. Čia gyvendavo po kelius šimtus šeimynų ir tokie kaimai anuomet vadindavosi **gardais** (miestais). Kai-kuriuose garduose nuolatos būdavo nors ir nedaug kareivių, kad būtų kam gyventojus apginti, jeigu nevidonai užpultų. Kai-kur apie gardus būdavo stipri augšta tvora aptverta ir gilus grovys apkastas, kad užpuolikams

sunkiau būtų miestai (gardan) įsiveržti. Tokios tvirtos vietos, kurios buvo aptvertos, pylimais apvestos ir grioviu apkastos, vadindavosi **pili-**mis. Jeigu kartais daug priešininkų Lietuvą apnikdavo, tai beveik visi gyventojai su turtu pilysna susikraustydavo, prieglaudos ir apgynimo ieškodami.

Vėlesniais laikais Lietuvoje atsirado daug didelių ir turtingų miestų, o dar daugiau didelių ir stiprių pilių, kurių piliakalniai ir šiandien dar daugelyje vietų teberioško.

Javų senovės lietuviai mažiau tesėdavo negu šiandien, o maisto gamindavosi giriose, miškius ir paukščius medžiodami, arba upėse bei ežeruose žuvis žvėjodami; beto Lietuvoje veisėsi daugybė bičių, kurios mūsų prabočiams medaus, midaus ir tuno (vaško) patiekdavo

Šios galdynės akimis žiūrint, mūsų prabočių gyvenimas buvo gana vargingas, bet anais laikais žmonės daug kantresni buvo, mažiau reikalavo ir savo padėjimu tenkinosi. To negana, senovės lietuviai, beveik liuosi nuo visokių mokesčių ir rinkliavų būdami, nepažindami nei ponų nei baudžiovų, turėdavo dar nemažai atliekamo lobio, kurį kaimynams parduodavo.

Koks buvo Lietuvos kraštas senovėje? Ar daug buvo žmonių? Delko lietuviai gyvendavo paupiuose? Kokius namus statydavo? Kokie buvo senovės miestai? Kas tai

buvo pilys? Kam tos pilys buvo reikalingos? Ar daug senovėje lietuviai javų sėdavo? Kur gaudavo maisto? Ar gerai buvo senovėjo gyventi? Delko savo būviu tenkinosi senovės lietuviai!

PREKYBA.

Su kaimynais pirkliauti lietuvių pradėta labai seniai. Sako, dar prieš Kristaus gimimą kai-kurios saulėtekio tautos iš Mažosios Azijos ir Afrikos. o taip - pat seniausieji Europos gyventojai-rymėnai ir graikai — su mūsiškiais pasižinoję ir gana plačiai prekybą vedę, pirkinėdami mūsų krašte genterą, kuris senovėje buvo labai branginamas ir beveik lygus su aukso ir sidabru skaitomas.

Vėlesniais laikais lietuviai pradėjo prekybą varyti su šiaurės ir vakarų tautomis, gyvenančiomis šiapus ir anapus Jūros. Tuomet pagarsėjo pajuryje stovintieji Lietuvos miestai: Klaipėda, Palanga, Liepojus, Ventpilė ir kiti.

Kuomet Baltijos pakrantėje vokiečiai išivyravo ir lietuvių prekybą tose vietose dideliai trukdyti pradėjo, mūsų prabočiai sausais keliais savo prekes gabeno į rusų, lenkų ir totorių žemes.

Visiems šitiems kaimynams lietuviai pardavinėjo ne vien genterą, bet dar medų, tuną,

apvinius, sakus, degutą, luokių, meškų, briebžių, taurų, vėbrų, sabalų, kiaunių, udrų ir kitų kailius. Pirkdavo-gi svetur, arba ant savųjų prekių išsimainydavo, daugiausia geležį, varį, sibadrą, auksą ir kitus daiktus, kurių Lietuvoje nebuvo.

Ar seniai lietuviai pradėjo prekiauti? Su kuomi, prekiaavo dar prieš Kristaus gimimą? Ką pardavinėdavo saulėtekio gyventojams? Su kuomi pirkliaavo vėlesniais laikais? Kur ir kokiais keliais gabendavo prekes, kuomet vokiečiai Baltijos kraštą užėmė? Ką lietuviai kaimynams parduodavo ir ko svetur pirkdavosi?

Lietuvių kaimynai.

Artymiausieji kaimynai, su kuriais senovės lietuviai tai bičiuliavosi, tai smarkiausiai kariaudami žudėsi, buvo keturios slavų gentys: lenkai, gudai, mažarusiai arba rusinai ir rusai arba didžiarusiai. Šiaurės link Baltijos pakraštyje gyveno igauniai, o anapus Jūros žuvėdai, kuriuo vardu mūsiškiai juos, rodos, delto vadino, kad šita tauta beveik vienomis žuvimis maitinosi.

Visi šitie kaimynai mažai tebuvo Lietuvai pavojingi, nes buvo gana silpni, ir dažnai turėdavo prieš mūsiškius nusilenkti, didiliam karui ištikus. Kur-kas pavojingesni kaimynai ir amži-

ni lietuvių priešininkai buvo vokiečiai. Šitai plėšriajai tautai į Prūsų pakraščius atsibasčius, senovės lietuviai beveik negalėjo su žirgu ir kardu persiskirti, nes karai su vokiečiais beveik nėkados nesibaigdavo. Ypač daug prapulties padarė Lietuvai vokiečių brolijos arba ordenai vadinamieji **kardininkais** ir **kryžuočiais**.

Kokie buvo artymiausieji lietuvių kaimynai? Delko lenkai, rusai ir igauniai su žuvėdais nebuvo Lietuvai pavojingi? Koks kaimynas buvo amžinuoju lietuvių priešininku? Kaip vadinosi tie vokiečiai, kurie daugiausia lietuviams prapulties padarė?

K A R A I.

Pažintis su kaimynais, į kurią lietuviai dar gilioje senovėje sueiti pradėjo, mūsų bočiams buvo labai naudinga. Kaimynams galima buvo atliekamus daiktus parduoti ir nusipirkti iš jų ko patiems trūko, galima buvo taipogi iš jų šio to ir pasimokyti, bet podraug iš jų ir daug bloga pritirti tekdavo. — Svetimieji žmonės, atvykę mūsų kraštan prekiauti ar šiap jau paviėšėti, išžiurėdavo mūsų žmonių gyveniman, pamatydavo, kur ir kada mūsų naudą galima rasti, o paskui pasitelkdavo didelius saviškių būrius,

iš netyčių užpuldavo ir išplėsdavo. Tą patį darėdavo ir mūsiškiai kituose kraštuose.

Laikui bėgant, šitie plėšimai vis dažniau atsitikdavo ir kaskart vis daugiau žmonių tuose plėšimuose dalyvaudavo. Iš šitų plėšimų pasakui išdigo begaliniai karai, kurie neapsakomai vargino visą kraštą.

Lietuviai nuo senovės mokėjo austi marškonius ir vilnonius audeklus ir iš jų drabužius siūti ir vilkėti, bet karan eidami, jie dar meškos arba briedžio kailiu apsidengdavę, o kartais ant galvos ir briedžio ar tauro ragus užsidėdavę, ydant priešininkus labiau nugąždinus.

Visa lietuvių kariuomenė dalijosi į karužijas. Kiekviena karužija turėjo savo papartį arba vėliavą ir savo viršininkus vadinamns karužais, šimtininkais ir dešimtininkais.

Kaip reikdavę traukti karan su priešininkais, vaju-vadas arba karužas papjaudavęs ožį, vilgindavęs jo krauju jietį ir drauge su apdegintu medgaliu siūsdavęs per žmones nuo namų lig kitų. Tai buvo ženklas, jog visi, kurie neatvyks kareivių sueigon, būsią mirtinai baudžiami, o jų turtas sudegintas. Kartais kareivius rinkdavę varpais skambindami, arba trimitus į keturias šalis pūsdami. Vėlesniaisiais laikais buvo siunčiami tam tikri šaukliai, kurie, jodinėdami po visą šalį, kvietė vyrus karan.

Jeigu priešininkas iš netyčių išigrūzdavo į Lietuvą, tai pasienio gyventojai sukurdavo ant kalno didelį laužą, kad toliau gyvenantieji, pamatę gaisrą, sergėtusi priešininkų ir rengtusi juos priderančiai atremti.

Kokią naudą turėjo lietuviai iš pažinties su kaimynais? Ar neatsitkdavo blogo dėl tos pažinties? Iš ko kilo karai? Kaip apsirengdavo lietuviai, karan eidami? Kaip dalijosi lietuvių kariuomenė? Kokiuo būdu surinkdavo kareivius prieš karą? Ką darydavo pasienio gyventojai, netikėtai priešams užpuolus?

Pirmieji Lietuvos Kunigaikščiai.

Prutenis ir Videvutas.

Kiekvienos tautos istorijos pradžia yra neaiški, nes senovėje mažai tesirūpinta, arba nemokėta, tų laikų atsitikimų knygosna surašyti. Žiloje senovėje, kuomet niekas beveik rašto nemokėjo, garsingųjų pranokėjų darbai buvo pasakote pasakojami. Tokios pasakos apie praslinskusiųjų amžių atsitikimus paprastai yra vadinamos **padavimais**. Padavimai, eidami iš lūpų į lūpas, iš žmonių kartos į kartas, dažnai būdavo pasakotojų iškraipomi; kaip-kur padavimai per ilgus amžius visai užmirštais tapo, o kiti vėl tyčiomis pramanyti. Tokiuo būdu šiandien

sunku yra atspėti, ar tie atsitikimai, kuriuos padavimuose randame, tikrai yra buvę, ar gal pramanyti.

Nemažai padavimų pasakoja apie žiląją Lietuvos senovę. Viename padavime šitaip kalbama apie pirmuosius Lietuvos kunigaikščius.

Šeštame amžiūje po Kristaus gimimui Prūsų krašte gyvenęs labai išmintingas Krivis vardu Prutenis. Matydamas, jog lietuviams nesantarvėje gyvenant, daug bloga atsitinką, o ypač, kad lenkų šalies žmonės, mozūrais vadinami, nuolatos Lietuvą plėšią, — jisai sumanęs tvarką Lietuvoje padaryti. Sukvietęs visus prūsus Romuvos žinyčion, Prutenis graudingą pamokslą pasakęs, ragindamas žmones išsirinkti sau vieną valdytoją — kunigaikštį.

“Jei turite bičių protą — sakęs tuomet Prutenis klausytojams — galite savo reikalus, del kurių čia susirinkote, laimingai nubaigti. Kas yra ūkininkas, tas gerai žino, jog bitės vieną bitiną teturi, kuris vienas visas valdo; bitės taip-pat jo klauso, dirba, ką yra liepiamos, ir tuomet tik ilsis, kuomet darbą pabaigia. Turėdami, vyrai, tokį paveikslą savo akyse, galite jį sekti. Pakelkite dabar vieną tarp savęs kunigaikščiu; tasai jūsų liuosybę saugos, vaidus ir barnius taikis ir nuo priešininkų apgins, bet kad tatai teisingai ir priderančiai pildyti galėtų,

duokite jam valdžią ir galę, tai yra pakelkite jį savo viešpačiu.”

Žmonės paklausę Prutenio patarimo ir visi vienu balsu pradėję melsti, kad jisai pats Prūsų kunigaikčiu liktų, bet Prutenis neapsiėmęs, nes turėjęs daug rūpesnių tikybos reikaluose. Tada prūsai pakėlę kunigaikščių jaunesnįjį Prutenio brolių Videvutą, kurio klausyti visi čia-pat prisiekę.

Videvutas ilgai ir išmintingai valdęs Prūsų kraštą, o visuose svarbiuose reikaluose klausydavęs savo brolio Prutenio patarimų. Jisai greitai laiku numalšinęs mozūrus, kurie ne tik lietuvių užpuldinėti daugiau nebedrįsę, bet tvirtą sandarą su lietuviais padarę ir Lietuvos dievus garbinti apsiėmę. Senatvės sulaukęs, Videvutas Lietuvos kraštą tarp savo dvylikos sūnų padalinęs, o pats su Pruteniu žmonių akyvaizdojo dievams ant garbės ant laužo susideginęs.

Videvučio sūnūs greitai tarp savęs susibarę, nes kiekvienas norėjo būti didžiuoju Lietuvos kunigaikščiu, kurio kiti klausytų. Barniams Lietuvoje pakilus, mozūrai vėl pradėjo su lietuviais kariauti. Vieną kartą pasisekdavę mozūrams lietuvius apgalėti ir apiplėšti, kitą kartą lietuviai jiems smarkiai atkeršydavę. Šitas karas buk tęsėsi vienoliką metų, kolei abi pusės, galūtinai nuvargusi, nesusitaikiusi. Kas toliau

atsitiko su Videvučio sūnumis ir kur dingo šita Lietuvos kunigaikščių giminė, padavimuose nėra minėta.

Delko kiekvienos tautos istorijos pradžia yra neaiški? Iš kur žinome apie žilosios senovės atsitikimus? Delko padavimams negalima pilnai tikėti? Koks yra padavimas apie pirmuosius Lietuvos kunigaikščius?

Palemonas ir jo sūnūs

Iš padavimų yra užsilikusi žinia, buk augštaičių ir žemaičių krašte pirmuoju kunigaikščiu buvęs Palemonas. Mirdamas jis palikęs keturius sūnus Kuna, Barku, Spera, ir Develtį. kuomet tie kunigaikščiai Lietuvoje viešpatavę — nėra žinios. Tik tiek težinoma, jog po tėvo galvos Barkus buvęs didžiuoju Lietuvos kunigaikščiu, o jam numirus ir vaikų nepalikus, didžiojo kunigaikščio valdžia patekus Speros rankosna. Spera ilgai kariavęs su lenkų kunigaikščiu Boleslavu Narsiuoju, bet nelaimingai, nes lenkai dažnai lietuvius nuveikdavę.

Vos pabaigęs Spera kariauti su lenkais, kaip iš šiaurės užpuolęs Lietuvą danų karalius Kanutas. Spera neištengęs ir nuo šito užpuoliko Lietuvos apginti. Kanutas užkariavo didelį žemaičių žemės plotą ir savo sūnų Sveną tenai viešpačiu padaręs.

Sperai numirus didžiuoju kunigaikščiu tapęs jo brolis Kūnas. Apie šito kunigaikščio valdymą tiek tėra žinių, kad jis įsteigęs Kauno pilį.

Kaip vadinasi pirmasis augštaičių ir žemaičių kunigaikštis? Iškur apie jį yra žinoma? Kelius sūnus paliko Palemonas? Kuris iš sūnų buvo didžiuoju kunigaikščiu po tėvo galvos? Kam teko didžiojo kunigaikščio valdžia, Barkui mirus? Su kuomi kariavo Speras? Ar sekėsi jam kariauti su lenkais? Ar apgynė jisai Lietuvą nuo danų karaliaus Kanuto? Kas tapo didžiuoju kunigaikščiu, kaip numirė Speras? Ar yra žinių apie Kuno viešpatavimą?

Kernius ir Gimbutas.

Kunas, dar gyvas būdamas, padalinęs Lietuvą dviem savo sūpam—**Kerniui ir Gimbutui**. Kerniui pavedęs augštaičių, o Gimbutui žemaičių kraštą. Santarvėje tarp savęs gyvendamu, daug gero Lietuvai padarė. Kernius, kaip tik pakilo į kunigaikščius, tuojau inkurė stiprią pilį, kurią nuo savo vardo Kernuve praminė ir didžiųjų Lietuvos kunigaikščių sostine padarė.

Drauge su Gimbutu Kernius tris žygius padaręs į rusų žemę. Pirmą kartą juodu užkariavę

Braslavos pilį ir ją su dideliu žemės plotu prie Lietuvos prijungę.

Antru kartu Palacko pilies apygardas smarkiai nuterioję. Būtų galėjusiu tuomet ir pačią pilį paimti, bet apygardose tiek gerybių prisiplėšę, kad vos begalėjusiu Lietuvon pargabenti. Delto pilį palikę kitam kartui. Trečią kartą, 1089 metais, užpuolusiu pietinį rusų kraštą. Dabar Lucko, Valdimiro ir Lvavo apielinkes apiplėšę ir rusų kariuomenę taip smarkiai sumušę, kad grįstant lietuviams namo su didžiausiomis gėrybėmis, niekas nebedrįšęs jiems kelio užstoti.

Iš šito žygio pagrižęs, Kernius tais pačiais metais pasimirė, palikdamas dukterį vardu Pajauta, dideliai gražią ir išmintingą mergaitę. Pajauta ištekėjusi už rimto vyro **Zibunto**, kurs po Kerniaus galvos Lietuvos valdytoju tapęs.

Apie Gimbuto mirtį ir jo inpedinius žinių visiškai trūksta.

Kam padalino Lietuvą Kunas? Kurį kraštą tėvas pavedė Kerniui? Kurį Gimbutui? Ar padarė gero Lietuviai tuodu kunigaikščiu? Kas inkurė Kernuvės pilį? Kelius kartus tuodu kunigaikščiu kariavo su rusais? Ką užkariavo pirmu kartu? Delko antruoju kartu nepaėmė Palacko pilies? Kuriais metais juodu užpuolė pietinį rusų kraštą? Ar laimingas buvo tas žygis? Kas tapo Lietuvos valdytoju, Kerniui numirus?

Lietuvos Sunykimas.

Kunigaikščiui Kerniui pasimirus, Lietuvos krašte ištiko didžiausios nelaimės. Mat tuo laiku jau visi lietuvių kaimynai suspėjo apsikrikštyti, o vieni mūsų prabočiai stabameldžiais tebebuvo. Todėl svetimųjų kraštų dvasiškiei su karaliais ir kunigaikščiais pradėjo į lietuvius su paniekimu žiūrėti, skaitė juos kaip ir gyvuliais, kurie privalo karkščionims vergauti. Patys tik iš vardo krikščionimis vadindavosi, o ištikrųjų Kristaus įsakymų visai nepildydami, svetimųjų šalių galiūnai, kaip kokia Dievo rykštė, ant Lietuvos užgriuvo. Apspitę iš visų pusių mūsų kraštą ugnimi ir kardu naikino, be jokio pasigailėjimo žudė žmones, o kuriuos gyvais į savo rankas paimdavę, tuos nužudydavę arba vergais padarydavę. Suprantama todėl, kad lietuviams krikščioniškasis tikėjimas turėjo baisių ir neapkenčiamu pavirsti, nes tikėjimo skelbėjai nešė mūsų tautai amžiną vargą ir nelaimę.

Taip dalykams stovint, visos lietuvių gentys paskutines savo pajėgas statė, kad tik nuo krikščionių apsigynus. Per ištisu du šimtu metų Lietuva nei viena ramia valanda negavo pasidžiaugti. Tuo liudnu laiku visuose mūsų tėvynės kampuose virte-virė amžina kova. Nei dieną, nei naktį lietuviai negalėjo pasilsėti, nes priešininkai be paliovos juos teriojo ir žudė.

Kad jau viską Lietuvoje priešininkai išplėšdavo ir išnaikindavo, mūsų prabočiai, nenorėdami badu mirti, dideliais būriais traukdavo į rusų ir lenkų žemę tenai sau maisto ir turtų prisiplėšti. Iš to kildavo dar didesni ir baisesni karai. Nei lietuvių narsybė, nei karščiausia savo krašto, senovės būdo ir tikybos meilė, rodėsi nebegalėjo jau Lietuvos iš tų nelaimių išgelbėti. O tuo sunkiu laiku dar atplūdo į mūsų kraštą du nauju ir nuožmiu priešininku. Tai buvo vokiečių brolijos — **kardininkai ir kryžiuočiai**.

Delko Lietuvą ištiko nelaimės Kernučiu mirus? Kaip žiūrėjo į lietuvius kaimynai krikščionys? Ar prideraniai svetimieji platino pas mus krikščionybę? Delko lietuviai pradėjo krikščionių tikybos baidytis ir neapkęsti? Ar ilgai tęsėsi kova del tikybos? Ar lengva buvo lietuviams tuo laiku? Ką darydavo lietuviai, kuomet priešininkai juos visai apiplėšdavo? Kas iš to kildavo? Koki nauji priešininkai tuomet Lietuvon atplūdo?

KARDININKAI ir KRYŽIUOČIAI.

Kad jau Lietuva buvo galutinai nusilpnėjusi su priešininkais bekariaudama, 1203 metais lietgalių krašte įsikūrė vokiečių brolija, kardininkais vadinama. Pačiame pajūryje, ant Dauguvos kranto, kardininkai pasistatė stiprią

pilį, Ryga vadinamą, ir iš tenai be paliovos Lietuvą užpuļdinėjo.

Kardininkai, kurie kitaip dar Livonijos ordenu vadinami, sakėsi norį lietuvius apkrikštėti, bet ištikrųjį Kristaus mokslas jiems mažai terūpėjo. Katalikystės platinimas tiek tebuvo jiems reikalingas, kiek davė progą mūsų kraštą plėsti, žmones savo vergais versti. Šiton brolijon tepriimdavo tik tokius žmones, kurie išsižadėdavo savo šeimos ir giminių, o pri siekdavo ligi mirsiant su stabmeldžiais kariauti. Todėl jų tarpe labai retai dorą žmogų tesutikdavai, o paprastai visi kardininkai buvo prigimti plėšikai ir galvažudžiai. Kas tik savo krašte nenorėjo doru būdu duonos pelnytis, — stojo į kardininkus, kur gaudavo augštą “ricierių” arba “brolių” vardą. Vyriausias-gi kardininkų valdytojas ir karvedys **magisteriu** arba **mistru** vadinosi.

Neilgai trukus, būtent 1227 metais, Prūsosna atsibastė antras vokiečių ordenas — kryžiuočiai, kitaip dar **teutonais** vadinami. Kryžiuočiai, galima sakyti, tik tuo nuo kardininkų tesiskyrė, kad kaip šie kardo, taip anie kryžiaus ženklą ant savo rūbų išreikštą nešiojo. Tiktai vardu vieni nuo kitų skirdamiesi kaip pirmi taip ir antri didžiausias nedorybes darė, nežmoniškai Lietuvos šalį novydami ir lietuvių

tautą begailestingai naikino, o sakėsi buvę katalikų tikyba pas mus platiną. Kryžuočių vyresnysis **didžiuoju magisteriu** vadinamas buvo.

Kuomet ir kur įsikūrė kardininkai? Kokią pilį jie pasistatė ir kur? Ką sakėsi norį lietuviams padaryti kardininkai? Ar rūpėjo jiems katalikų tikyba? Kokius žmones tepriimdavo į kardininkus? Kaip vadinosi jų valdytojas? Kuomet ir kur įsikūrė kryžiuočiai? Kaip dar kryžiuočius vadina? Ar didis buvo skirtumas tarp kardininkų ir kryžiuočių? Ką darė Lietuviai vieni ir antri? Kaip vadinosi kryžiuočių vyresnysis?

Padauguvio Likimas.

Vokiečiai kardininkai visų pirmiausia užpuolė lietgalius, manydami jų krašte stipriai išgyventi, o paskui visą Lietuvą pavergti. Nesunku jiems buvo lietgalius įveikti, nes padaugovyje nebuvo vienybės. Negana ką kuršinininkai su žemgaliais nėjo lietgaliams talkon prieš vokiečius, bet patys lietgalių vadai tarp savęs nesutikdavo ir kada vienas paskutines pajėgas statydavo prieš vokiečius, tai labai dažnai du arba trys kardininkams prieš savuosius talkinėdavo.

Didžiausiu kardininkų priešininku pačioje pradžioje buvo Žagarės ir Jelgavos (Mintaujos) kunigaikštis Žvelgaitis. Matydamas, kaip vokiečiai lietuvius spaudžia, 1204 metais jisai su stipria kariuomene išsirengė į padauguvį ir žiemos metu prisiartino prie pačių Rygos vartų. Vokiečiai labai nusigando ir, numanydami, jog negalės Žvelgaičio įveikti, sutiko jį kaip svečią, vaišino midumi ir prašė sandoros. Žvelgaitis, vokiečių permaldautas, patraukė į šiaurę igaunių krašto terioti, sakydamas savo kareiviams:

“Dabar nieko nedarysime, bet apsidirbę ten, kur einame, pargriždami pilį sudegįsime, o vokiečius nuvergsime.”

Už šitą nuolaidumą Žvelgaitis paskui labai brangiai užmokėjo. Pargrižtant iš igaunių žemės, vokiečiai drauge su žemgaliais užstojo jam kelią ir, išnetyčių užpuolę, ne tik jo kariuomenę sunaikino, bet ir patį kunigaikštį nužudė. Sako, vokiečiai Žvelgaičiui galvą nukirbę ir ant ragotinės pasimovę Rygon parnešę savo viengėnčiams parodyti.

Sekančiais 1205 metais narsus lietgalių kunigaikštis Akoras smarkiai susirėmė su vokiečiais padauguvyje, bet ir jam nepasisekė. Kardininkai išnaikino visą jo kariuomenę, o

Akorui galvą nukirto ir, kaip pergalės ženklą, Rygos vyskupui nusiuntė.

Žvelgaičiui ir Akorui žuvus, kardininkai žydinti ir brandingą padauguvio kraštą tyrumais pavertė. Dirvos pavirto dirvonais, pievos užžėlė krūmais, gyvuliai tapo išnaikinti, žmonės iškirsti, o kurie gyvi liko, giriose slapstėsi.

Tuo liūdnu laiku prieš vokiečius pakėlė ginklą Visvaldis, žuvusiojo kunigaikščio Žvelgaičio žentas, bet ir jam nepasisekė vokiečių pergalėti. Priešingai, vokiečiai, netikėtai užpuolę, 1208 m. jo pilį Gereikę apiplėšė ir sudegino, o jo žmoną Dangerutę nelaisvėn į Rygą nusigabeno. Visvaldis paskui išliuosavo Dangerutę, prisiekdamas amžinai Rygos vyskupo klausyti ir niekuomet su vokiečiais nebekariauti, bet prisaikos negalėjo išpildyti, nes, matydamas vokiečius vis tolyn ir tolyn Lietuvos kraštan smengant, vėl stvėrėsi ginklo. Bet nelaimė, vokiečiai jį patį 1211 m. nelaisvėn suėmė, geležimis apkalė ir kalėjiman įmetė. Visvaldis, nebetekęs vilties išsiliuosuoti, tais pačiais metais pats sau galą kalėjime pasidarė.

Dabar vokiečiai pasijuto tikrais padauguvio šeimininkais. Netik leitgaliai, bet ir žemgaliai su kuršininkais priversti buvo prieš juos galvą nulenkti, o kardininkai užkrovė jiems sunkų vergijos jungą.

Ką pirmiausia vokiečiai-kardininkai užpuolė? Delko jiems lengva buvo lietuvius įveikti? Kas buvo didžiausiu kardininkų priešininku pačioje pradžioje? Delko Žvelgaitis nepaėmė Rygos? Kaip paskui su juomi atsitiko? Kas kariavo su vokiečiais sekančiais metais? Ar pasisėkė Akorui vokiečius pergalėti? Koks buvo jo galas? Kas atsitiko padaugyvyje Žvelgaičiui ir Akorui žuvus? Kas dar mėgino kariauti su vokiečiais? Delko Visvaldis prisiekė su vokiečiais nebekariauti? Ar išpildė prisaiką? Kas atsitiko su Visvaldžiu 1211 m.? Ko sulaukė padaugyvio gyventojai?

Erdvilas-Žemaičių Kunigaikštis.

Karas su rusais. Beveik tuo pačiu laiku, kuomet padaugyvio kraštas pakliuvo į kardininkų rankas, antrasis vokiečių ordenas — kryžiuočiai — užpuolė prūsus, o getvių kraštą užkariavo rusų kunigaikščiai. Tiktai augštaičiai su žemaičiais dar liuosi tebebuvo, bet ir jų kraštą jau pardėjo vokiečiai užpuldinėti. Tą matydamas, žemaičių kuunigaikštis **Erdvilas** sumanė pirmiaus atgriebti iš rusų valdžios getvių kraštą, o paskui, sustiprinus, iš paskutiniųjų kariauti su vokiečiais.

Tada Erdvilas sukėlė visoje Lietuvoje 15, 000 kareivių ir 1217 metais pradėjo karą su rusais. Netrukus jisai apėmė Gardino, Beresties,

Dragičinio, Bransko, Suraziaus ir Monzirio pilį ir atkėlė Lietuvos sieną ligi Pripėties upei.

Tuose iš rusų atgriebtuose ir naujai užkariautuose kraštuose Erdvilas labai išmintingą ir dorą tvarką įvedė. Nors daugybė čionykščių gyventojų išpažino jau stačiatikių tikyba, bet Erdvilas, nors pats stabmeldis buvo, už tai jų nespaudė, bažnyčias, vienuolynus ir kitas krikščionių šventas vietas gerbė, visus žmones liuosais padarė, mokesčių jokių iš jų nereikalavo ir tuo kartu teliepė jiems augštaičiams ir žemaičiams talkinėti, kuomet šie sunkiuose karo žygiuose su priešininkais pasitiks.

Nors ir nuveikti, kai-kurie rusų kunigaikščiai ilgai dar mėgino su Erdvilu kariauti, bet po kelių metų taip privargo, jog patys ėmė sandoros prašyti. Erdvilas greitai su jais susitaikė ir ėmė ruošti į karą su kardininkais, manydamas juos visai iš padauguvio išvaryti, bet besitaisant, atplūdo kiti lietuvių priešininkai — totoriai.

Kas atsitiko su getviais ir prūsais tuo laiku, kada padauguvys kliuvo kardininkams? Kurios lietuvių gentys liuosos bepaliko? Kaip Erdvilas sumanęs Lietuvą gelbėti? Kuomet ir delko pradėjo karą su rusais? Kokias pilis užkariavo? Kokią tvarką įvedė užkariautuose kraštuose? Ko reikalavo iš gyventojų? Ar ilgai tęsėsi tasai karas? Kaip pasibaigė? Ką paskui Erdvilas rengėsi daryti? Kas atsitiko besirengiant?

Karas su totoriais. Totoriai tai buvo laukinė, bet labai didelė ir nuožmi tauta, atpludusi iš Azijos 1223 m. Pirmiausia totoriai užpuolė rusų žemę ir beveik visą kiaurai užkariavo.

Nuveikę rusus, totoriai atleido pasiuntinius pas Erdvilą, reikalaudami, ydant pasiduotų ir duoklę jų valdytojui Džingis-Kanui mokėtų, jeigu nenori savo žemės į tyrus paverstos regėti. Erdvilas tečiau nenusigando, bet liepė pasiuntinius vaišinti Kernuvėje ir visaip trukdyti ligi pats į karą neprisirengs. Paskui liepė pasiuntinius pas save atvesti, kuriems, duodamas dvi jieti (vilyti), tarė:

“Siunčiu tiedvi jieti jūsų viešpačiui, kurs nors pusę pasaulio užkariavo, vienok, neturi dar tiek galės, kad lietuvių tautą nuveiktų!”

Totorių pasiuntiniai, supratę, kokiam galui buvo taip vaišinami, sugrįžo pas savuosius ir papasakojo, ką buvo matę ir girdėję. Tuoju nesuskaitoma totorių kariuomenė įsigrovė į Lietuvos žemę ir Pripėties paupyje apsistojo. Tuo tarpu Erdvilas giriomis vedė savo kariuomenę. Prisiartinęs prie tos vietos, kur totoriai stojo, jisai davė savo kareiviams pasilsėti, o paskui išnetyčių anksti rytą dar bemiegančius totorius užpuolė. Nors labai atkakliai rėmėsi totoriai, bet lietuviai su tokia narsybe juos ka-

pojo ir žudė, kad vos retas gyvas beliko — daug jų mūšio vietoje kritę, o dar daugiau Pripėties vandenyse paskendę.

Kas buvo tie totoriai? Kuomet ir iškur jie atėjo? Ką pirmiausia užpuolė? Ką padarė totoriai, rusus nuveikę? Ko reikalavo totorių pasiuntiniai iš Erdvilo? Kaip pasielgė Erdvilas su totorių pasiuntiniais? Kur atsitiko lietuvių mūšis su totoriais? Kaip tasai mūšis pasibaigė?

Utenis-Lietuvos Kunigaikštis.

Kunigaikštis Erdvilas pasimirė, nesuspėjęs kardininkų iš padauguvio išvartyti. Šią darbą atlikti norėjo lygiai didžiai narsus kunigaikštis **Utenis**, bet jam valdant, Lietuvoje nebuvo tokios vienybės, kaip prie Erdvilo. Ne visi kunigaikščiai eidavo drauge su Uteniu prieš vokiečius ir delto, nors daug kartų Utenis kardininkus buvo pergalėjęs, bet visai iš padauguvio išvartyti jų neįstengė, o kai-kada ir patį mūšį pralaimėdavo. Nelaimingiausias Utenio žygis prieš vokiečius buvo 1227 metais, kuomet kardininkai arti Kandavos pilies po ilgam ir nuožmiam mūšiui beveik visai lietuvių kariuomenę sunaikino.

Ar suspėjo Erdvilas vokiečius iš padauguvio išvaryti? Kas norėjo tą darbą atlikti? Delko Uteniui nepasisekė? Kuomet ir kur kardininkai Utenio kariuomenę sumušė?

DIDŽIŪJŲ KUNIGAİKŠČIŲ GADYNĖ.

Ringaudas — didysis Lietuvos kunigaikštis.

Kova su rusais ties Mogilna. Rusų kunigaikščiai niekaip negalėjo užmiršti jog Erdvilas atėmė iš jų didelius žemės plotus ir tiktai laukė patogios valandos, ydant prastotuosius kraštus vėl atsiėmus ir lietuviams už nuoskaudas atkeršijus. Todėl, išgirdę apie Utenio nuopuolį ties Kandava, pradėjo ruoštis karan, tikėdamiesi kardinikų pamuštąją Lietuvą lengvai apgalėti. Didysis rusinų kunigaikštis Sviatoslavas 1234 m., surinkęs stiprią kariuomenę ir pasitelkęs dar porą mažesniųjų rusų kunigaikščių, išsirengė Lietuvon, bet rusinams labai nepasisekė, nes lietuviai, kunigaikščio **Ringaudo** vedami, kuone visus juos išmušė. Vietą kur ištiko tasai mūšis, žmonės ir ligi šiol tebevadina Mogilna, t. y. kapinės, nes čia daugybė rusinų kapus sau rado.

Iš šito žygio sugrįžęs, Ringaudas pradėjo vadintis didžiuoju Lietuvos kunigaikščiu, reikalaudamas, kad visi kiti kunigaikščiai jo klausytų.

Ko negalėjo užmiršti rusų kunigaikščiai? Kada jie norėjo lietuviams atkeršyti? Koks rusinų kunigaikštis pradėjo karą su lietuviais ir kuomet? Ar pasisekė rusinams? Kaip vadinosi ta vieta, kur atsitiko lietuvių mūšis su rusiniais? Kaip pradėjo vadintis Ringaudas po mūšio ties Mogilna?

Kova su kardininkais ties Akmene. Apgalėjęs rusus, Ringaudas tuojau gavo susiremti su antru nuožmiu Lietuvos priešininku — kardininkais.

Išgirdę apie Mogilnos atsitikimą, kardininkai rimte neberimo, nes jie aiškiai matė, jog sutiprėjusi lietuvių tauta nebesiduos daugiau vokiečiams save engti. Todėl jie skubinosi Ringaudą galybę sunaikinti, kol Lietuva dar buvo apilsusi su rusiniais bekariaudama.

Rudeniop 1236 metais kardininkų magistras su visa kariuomene išsirengė Lietuvon, bet nepasitikėdamas viena vokiečių galybe lietuvių nuveikti, pasikvietė dar 10,000 talkininkų iš kitų šalių.

Lietuviai taip-pat iš peties rengėsi į karą, ketėdami kardininkus iš padauguvio varyti. Ypač kunigai, vaideliai skatino žmones savo liuosybę ir dievus iš paskutiniosios ginti. Žmonės klausė savo dvasiškių ir kiekvienas senas ir jaunas, vyras ir moterys, ginklavosi, ryždamiesi liuosais gyventi, arba mirti. Todėl trumpu lai-

ku Ringaudas sukėlė stiprią kariuomenę ir išėjo atplustančių kardininkų pasitikti.

Rugpiučio 22 d. Ringaudas su savo kareiviais užstojo vokiečiams kelią arti Akmenės. Lietuvių karuomenė buvo taip skaitlinga, kad, ją pamatę, narsiausieji kardininkai nusiminė, o Ringaudas drasindamas lietuvius prieš mūši buk taip kalbėjęs:

“Kantrūs Lietuvos ir žemaičių vyrai! Suėjote jau ne grobio grobti, bet toje vietoje mirti, arba amžinai vergauti tiems kraujageriams, kurie, tikyba prisidengdami, drįsta mums liuositybę išplėšti. Jei tam netikite, pažvelgkite, ką padarė padauguvėnams, kurie, jau pakrikštyti, kasdien skęsta ašarose ir kruvinuose varguose žūva dėl savo galvažudžių labo; o tie, nesitenkindami jų kruvinu prakaitu, išplėšę jiems dukteris ir sūnus — leidžia per Jūrą geležimis suvaržytus į svetimus kraštus dar didesniems nevidonams vergauti. Praeis šimtas tūkstančių metų ir tai nesulauks tie vargdieniai savo kruvino vergijos galo. Mes šiandien ar rytoj liuosi mirsime ir to nepritirsime, bet tie kalnai, tos grios, ši žibanti saulė minės, jog aš jums tą teisybę kalbėjau. Ne jūsų išganymo, ne jūsų laimės trokšta tie bedieviai, bet jūsų žemės, kurią atėmę, jus nuvergs ir savo gy-

vuliais padarys. Kuris iš jūsų išsižadės tų namų, kuriuos jūsų tėvai ir bočiai karšo? Kurisgi tarp jūsų norės vergauti ir belaisviu mirti? Jūs dievai, mūsų užtarytojai, regite, jog už liuositybę, visų brangiausią jūsų dovaną, padėsime šiandien mūsų gyvybę ir tu, vyriausiasis dieve, Perkune, ant kurio mirkterėjimo dreba saulė, žemė, marės ir visas sutvėrimas, stiprink mus šiandien savo galybė, o gaudink tavo dešine tuos kraujagerius!”

Tą pasakęs ir žirgą pentiniais paspaudęs, liepė pūsti trimitus į mūši.

Antroje pusėje kardininkų magisteris Volkinas eiliuodamas vokiečius, stiprinęs juos kalbėdamas:

“Dabar atėjo laikas mums grumties. Šiandien to reikalauja mūsų garbe ir tikyba. Pergalėję tapsime jų viešpačiais, o mūsųjė žuvę — nuodėmių atleidimą ir amžiną gyvenimą nupelnysime. To pasiekti padėk mums šios dienos užtarytojau, Šventasis Maurikijau!”

Tuos žodžius išgirdus, visa vokiečių kariuomenė surikusi: “Šventasis Maurikijau!, padėk mums šiandien!”

Tuojau abi pusi susirėmė ir prasidėjo nerėgėta ligi tol kova. Ilgai varžėsi pergale lietuviai su vokiečiais, bet juo ilgiau piovėsi, juo didesnė aitra buvo. Pagalios vokiečiai pradėjo

bėgti, o lietuviai ir žemaičiai, juos vydami, medžiais iš kero rautais talžė, nes ragotinės ir kiti ginklai, besigrumiant, buvo sulužę.

Sako, buk 20,000 vokiečių tuomet karo vietoje žuvę, o tik 10 vyrų į Ryga tesugrižę. Vokiečių turtas, visos gerybės ir ginklai kliuvo lietuviams. Nelaimė tik, kad Ringaudas negalėjo tuomet vokiečių iš pačios Rygos išvaryti, nes iš rytų tuo laiku vėl užpuolė Lietuvą totoriai, todėl, palikus padauguvį kardininkų rankose, kunigaikščiui teko traukti kariuomenę totorių drausti.

Pasibaigus karui su totoriais, kuriuose lietuviai taip-pat pergalėjo, Ringaudas ūmai pasimirė.

Su koku dar priešminku teko kariauti Ringaudui? Delko kardininkai taip greitai pradėjo karą? Kaip rengėsi lietuviai į karą? Kur susitiko lietuvių kariuomenė su vokiečiais? Ką kalbėjo Ringaudas savo kareiviams prieš mūšį? Kaip drąsino vokiečius magisteris? Ar smarki ištiko kova? Kas pergalėjo? Delko lietuviai negalėjo tuomet vokiečių iš Rygos išvyti? Kaip pasibaigė karas su totoriais? Kas atsitiko su Ringaudu po tam karui?

KARDININKŲ ir KRYŽIUOČIŲ SUSIVIENIJIMAS

Baimė apėmė Padauguvio vokiečius-kardininkus, kuomet lietuviai, Ringaudo vedami, sutrupino jų galybę ties Akmene. Dabar visiems aišku buvo, jog neužilgo reikės vokiečiams visai iš tų vietų kraustyti, jeigu nesuskubs iš kur nors gauti stiprių talkininkų. Todėl Rygos vyskupas skubinau išleido pasiuntinius į Rymą prie popiežiaus prašyti, kad kardininkų ordeną suvienytų su Prūsijos kryžiuočiais. Popiežius išklaušė kardininkų meldimo ir balandžio mėnesį 1237 metais abu vokiečių ordenu tapo suvienytu. Kryžiuočiai apsiėmė kiekviename reikale talkinėti kardininkams prieš lietuvius, o kardininkai nuo to laiko turėjo dižiojo kryžiuočių magisterio klausyti.

Tasai kardininkų ir kryžiuočių susivienijimas taip sustiprino vokiečių galybę, jog augštaičiai su žemaičiais negalėjo daugiau nei manyti apie jų išvarymą iš Lietuvos krašto. Priešingai, dabar reikėjo begalę vargo padėti ir daug kraujo pralieti, kad savo liuosybę apgyvenus ir patiems vokiečių vergais netapus.

Kodėl paėmė baimė kardininkus? Ko bijojo? Kam Rygos vyskupas leido pasiuntinius į Rymą? Ar išklaušė popiežius kardininkų meldimo? Kuomet kardininkų ordenas tapo suvienytas su kryžiuočiais? Ką apsiėmė kry-

žiuočiai ir ką kardininkai? Ar sustiprino vokiečius tarsi susivienijimas? Ar galėjo dabar lietuviai tikėtis juos išvaryti? Kas liko daryti augštaičiams ir žemaičiams?

MINDAUGAS—LIETUVOS KARALIUS.

Viešpatavimo pradžia. Ringaudui mirus Lietuvoje kilo didis ermyderis. Augštaičiuose ir žemaičiuose daug tuomet buvo kunigaikščių, o beveik kiekvienas norėjo Ringaudo sostan atsisėsti ir didžiuoju Lietuvos kunigaikščiu tapti, ydant kiti jo klausytų. Iš to prasidėjo begaliniai vaidai, kunigaiščiai ėmė vienas kitą žudyti, brolis prieš brolių ginklą kėlė, užmiršdami, jog kaimynai to tik ir telaukia, kad Lietuvoje tvarka suirtų ir visas kraštas nusilpnėtų.

Nežinia kuo būtų tie vaidai pasibaigę, jeigu 1242 m. didžiojo kunigaikščio sostan nebūtų atsisėdęs Ringaudo sūnus, **Mindaugas**, vyras narsus ir labai išmintingas. Sunki buvo Mindaugo viešpatavimo pradžia. Kaip-kurie kunigaikščiai nenorėjo vyresnybės pripažinti ir kvietėsi svetintaučius talkon prieš Mindaugą. Ypač daug blogo darė trys Mindaugo brolvaikiai — Arvydas, Vykintas ir Tautvilas. Jie sukurstė rusinų kunigaikštį Danielių kariauti su Mindaugu, o šis sukėlė

beveik visus rusinų kunigaikščius ir dar pasikvietė kardininkus talkon.

Nors iš visų pusių priešininkų apsuptas buvo, Mindaugas nenusiminė. Jis ryžosi iki paskutiniosios gintis, bet negalėjo tokios daugybės priešininkų įveikti. Pralaimėjęs keletą kruvinų mūšių su rusiniais ir kardininkais, Mindaugas pamatė, jog ginklu nieko nepadarysias todėl sumanė kitu būdu Lietuvą gelbėti.

Pirmiausia jis susitaikė su rusinų kunigaikščiu Danielium, o kad sandora stipresnė būtų dar ir susigiminiavo su juo, išleisdamas savo dukterį už Danieliaus sūnaus, Švarno. Kraičio vietoje Mindaugas atidavė Švarnui didelius rusinų žemės plotus, kurie kitados buvo lietuvių užkariauti.

Susitaikęs su Danieliumi, Mindaugas vėl mėgino ginklu kardininkus drausti, bet nieko negalėjo jiems padaryti, ypač, kad daug lietuvių ir žemaičių kunigaikščių ėjo iš vien su kardininkais prieš Mindaugą. Dabar Mindaugas priverstas buvo ir su kardininkais geruoju taikintis. Jis prisžadėjo apsikrikštyti ir atiduoti kardininkams žemaičių žemę.

Kas įvyko Lietuvoje, Ringaudui mirus? Kuomet didžiuoju kunigaikščiu tapo Mindaugas? Ar pripažino jam viresnybę kiti kunigaikščiai? Kurie kunigaikščiai daugiausia bloga darė? Ką jie prikaltino kariauti su

Mindaugu? Kas ėjo į talką Danieliui? Delko Mindaugas negalėjo ginklu priešų sudrausti? Kokiuo būdu jisai sumanė Lietuvą gelbėti? Kam susigiminiavo su Danieliumi? Kokį kraitį davė savo dukterei? Ar mėgino dar su kardininkais kariauti? Delko jų vėl negalėjo įveikti? Kaip susitaikė su kardininkais?

Mindaugo krikštas ir apsvainikavimas.

Matydamas, jog vieniems lietuviams stabmeldžiais esant, mūsų kraštas nėkad nesulauks ramybės, Mindaugas sumanė krikštytis ir katalikų tikybą Lietuvoje įvesti. Todėl, ilgai nelaukdamas, išleido pasiuntinius Ryman pas kardininkų magisterį su brangiomis dovanomis sandoros prašydamas ir apsikrikštyti pasižadėdamas. Gavęs dovanas, kardininkų magisteris su Rygos vyskupu ir daugybe svečių atkeliavo Lietuvon Mindaugo krikštytinai. Rugpiūčio 7 d. 1252 m. Mindaugas su savo žmona Morta ir dviem sūnum apsikrikštijo. Tą pačią dieną apsikrikštijo dar 60 vyrų Lietuvos diduomenės, tėvūnais vadinamų.

Pats apsikrikštijęs, Mindaugas norėjo ir visą lietuvių tautą apkrikštyti. Tuojuo liepė katalikų kunigams žmones mokyti ir krikštyti visoje Lietuvoje. Paskui išleido 12 tėvūnų į Rymą pas popiežių, kad apsakytų jam, kas Lietuvoje atsitiko.

Popiežius labai džiaugėsi, girdėdamas, jog lietuviai apsikrikštijo, ir tuo pačiu laiku išsiuntė Mindaugui laišką, sveikindamas jį Lietuvos karaliumi ir prižadėdamas jį ir visą lietuvių tautą savo globon priimti ir reikale užtarti. Išleisdamas namo Lietuvos pasiuntinius, popiežius indavė jiems karališką vainiką ir raštą Rygos vyskupui, liepdamas jam Mindaugą Lietuvos karaliumi apvainikuoti. Tais pačiais metais rudenyje Lietuvon suvažiavo daugybė svečių iš kitų žemių kurių akyvaizdoje Mindaugas tapo iškilmingai Naugardukyje apvainikuotas ir Lietuvos karaliumi apšauktas.

Delko Mindaugas sumanė krikštytis? Kam siuntė pasiuntinius Rygon? Kada Mindaugas apkrištytas tapo? Kas dar su juomi apsikrikštijo? Ką liepė Mindaugas daryti katalikų kunigams? Kam siuntė pasiuntinius Ryman? Ką prižadėjo popiežius? Ką indavė Lietuvos pasiuntiniams parvežti? Ar buvo Mindaugas apvainikuotas ir kur?

Kova su vokiečiais. Pats apsikrikštijęs ir įvesdamas Lietuvoje katalikų tikyba, Mindaugas manė atitolinęs tas nelaimes, kurias kardininkai su kryžiuočiais darė mūsų kraštui, bet apšivylė. Vokiečiai dar labiau pradėjo Lietuvon smelktis, o tuose kraštuose, kur buvo jau įsigriebę, begalo spaudė žmones. Pagalios vokiečiai taip išsidrąsino, jog ėmė reikalauti, kad

Mingaugas užrašytų jiems visą Lietuvą, jeigu bevaikiu mirtų.

Kada žinia apie šitą vokiečių geidulį pasklido tarp lietuvių, visa tauta pradėjo bruzdėti. Sujudo kryžiuočius varginamieji prūsai, sukilo žemaičiai, tiktai Mindaugas vis dar nesiskubino vokiečiams karo paskelbti. Tada žemaičių kunigaikštis Trainaitis atkeliavęs pas Mindaugą, ėmė melsti, kad karalius liautųsi su vokiečiais bičiuliavęs ir gelbėtų savo tėvynę. Mindaugas, Trainaičio perkalbėtas, pradėjo rengtis karan. Išgirdę apie tai, kryžiuočiai paleido paskalą po visą Europą, buk Mindaugas išsižadėjęs katalikų tikybos ir rengiasi visus karkščionis išnaukinti. Iš visų šalių dideliais būriais ėjo vokiečiams talkininkai, ir greitu laiku kardininkai su kryžiuočiais sudarė tokią stiprią kariuomenę, jog tikrai pasitikėjo lietuvius nuveikti.

Ištraukdami karan vokiečiai manė, jog dabar jau tikrai galės visą Lietuvą užkariauti, bet labai apsiriko. Mindaugas, nelaukdamas, kada jie Lietuvon įsigriauš, išėjo priešais, ir liepos 13 d. 1261 m. lietuvių kariuomenė susitiko su vokiečiais Kurše pas Dubros. Su neapsakoma narsybe, geležimis apsišarvavę, vokiečiai daugal kartu metėsi ant lietuvių, bet niekaip negalėjo jų įveikti. Matydami, kaip kantriai augš-taičiai ir žemaičiai stato prieš vokiečius savo

krūtinę, kuršininkai, nors buvo atvaryti vokiečiams į talką, puolė ant jų iš užpakalio. Suremti iš dviejų pusių kardininkai ir kryžiuočiai nebeištvėrė, smuko iš mūšio, kur kas įmanydamas. Daug vokiečių tuomet lietuviai išmušė, o dar daugiau nelaisvėn suėmė. Sako, buk belaisvius vokiečius ir jų talkininkus lietuviai tarp savęs ant arklių ir karvių mainę ir nepaprastai pigiai pardavinėję — po grivina už vyrą.

Po šitam mūšiui lietuvių kova su vokiečiais dar nepasibaigė, tiktai iš Kuršo persikėlė į Prūsus. Prūsai, padrąsinti vokiečių nuopoliu pas Dubre, ryžosi išsiliuosuoti iš kryžiuočių vergijos, ir kas gyvas stvėrėsi ginklo. Didžiai laimingai jų vadas Enrikas Mantis bepaliovos grūmėsi su vokiečiais. Kryžiuočiai-gi, nebegalėdami ginklu prūsų sudrausti, nežmoniškai kankino kiekvieną, kurs jų rankosna pakliuvo, manydami tokiu būdu prūsus nugązdinti. Dvylikai vadų, kuriuos nelaisvėn buvo suėmę, išlupo akis, senelius ir moteris gyvais degindavo, o ką su ginklu pagaudavo, tiems dar baisenius kankinimus pramanydavo. Tečiau šitos baisenybės tik dar labiau skatino prūsus į kovą. Neįveikiamas Enrikas Mantis, kaip audra, blaškėsi po visą šalį, vokiečius naikindamas ir jų pilis su žeme lygindamas. Jam į talką Mindaugas atsiuntė dar kunigaikštį Trainaitį su stipria ka-

riuomene. Sujungusiu savo kareivius, tuodu karvedžiu 1264 m. smarkiai sumušė kryžiuočius ties Labguva, kur pats didysis jų magisteris galą gavo.

Dabar prūsai buvo jau kaip ir išliuosuoti, bet vokiečiai nenustoję vilties vėl juos pavergti. Kryžiuočiai tik laukė, kad Lietuvoje nesutikimai kiltų. Ant nelaimės jų noras greitai išsipildė. Du žemaičių kunigaikščiu—Daumantas ir Tautvilas — susitarė nužudyti Mindaugą. Prikalbinusiu dar Trainaitį, šiuodu piktadariu 1264 m. nužudė Mindaugą ir du jo sūnu, Repėkį ir Ruklį.

Ko tikėjosi Mindaugas, įvezdamas Lietuvoje katalikų tikybą? Kaip elgėsi vokiečiai, Mindaugui apsikrikštijus? Ko ėmė reikalauti įsidrąsinę vokiečiai? Kas buvo Lietuvoje, kada pasklido gandas apie vokiečių reikalavimus? Kurios lietuvių gentys sujudo? Kas prikaltė Mindaugui kariauti su vokiečiais? Kokias paskalas paleido kryžiuočiai Europoje, kaip patyrė, jog Mindaugas rengiasi karan? Kur ir kada lietuviai susirėmė su vokiečiais? Kas tame mūšyje paėmė viršų? Ar pasibaigė karas po mūšiu pas Dubrę? Kur paskui didžiausia kova ėjo? Ko norėjo prūsai, kariaudami su vokiečiais? Kas buvo jų vadu? Kaip elgėsi vokiečiai su prūsais to karo metu? Ar nugaždino jie prūsus? Kas atėjo prūsams talkon? Kur ir kuomet ištiko antras mūšis su vokiečiais? Delko prūsai negalėjo išsiliuosuoti? Kas ir kuomet nužudė Mindaugą?

Vytenis.

Karaliui Mindaugui žuvus, Lietuvoje per 20 metų nebuvo geros tvarkos. Daug tuomet persimainė kunigaikščių, bet nei vienas neišstengė užpuolančių priešų sudrausti, kol didžiuoju kunigaikščiu netapo **Vytenis** (1284 m.). Sunkiais laikais pradėjo jisai viešpatauti.

Naminiams lietuvių vaidams ilgai nepasi-
baigiant, visi mūsų krašto priešininkai pakėlė galvą. Ne tik kardininkai su kryžiuočiais, bet dar rusai, totoriai ir lenkai apniko Lietuvą draskyti ir labai ją nuvargino. Pilys ir kaimai buvo sudeginti, dirvos apleistos, nes vienos moterys kur-ne-kur arė ir sėjo, o visi vyrai karo žygiuose vargo, remdamiesi tai su kardininkais ir kryžiuočiais, tai su rusiniais, lenkais arba totoriais. Nebegyveno anuomet dauguma lietuvių nei kaimuose, nei pilyse, bet neižengiami miškai buvo jų namai, o neapsakoma narsybė ir kantrybė jų pilimis. Tuo laiku kryžiuočiai su kardininkais beveik visus prūsus išnaikino, nes kuomet žuvo kovoje garbingi jų vadai, Enrikas Mantis, Glapis, Dievonis ir kiti, nebebuvo kam jų drąsinti ir stiprinti, o žmonės, atvėjų-atvėjais apiplėšti ir varginti, nebedrįso daugiau savo liuosybės ginti ir savo galvažudžių rankosna pasidavė. Lygiu būdu ir visi Pa-

dauguvio gyventojai vėl vokiečių vergais tapo. To negana, vokiečiai, geisdami dar ir žemaičius pavergti, be paliovos užpuldinėjo Lietuvą. Delto Vytenis per visą savo viešpatavimą kariavo tai su kardininkais, tai su kryžiuočiais, kol 1294 m. nesutrinė vokiečių galybės pas Treidės upę.

Gindamas Lietuvą nuo vokiečių, Vytenis neužmiršo ir kitų priešininkų graudinti. Devynis žygius jis padarė į lenkų žemę ir kiekvieną kartą kiaurai perėjo visą Lenkiją. Taip-pat pasekmingai kariavo ir su rusiniais, nuo kurių atsiėmė atgal visus jau Mindaugo klausiusius rusinų žemės plotus.

Mirdamas Vytenis paliko Lietuvą suvienytą ir galingą. Sako, buk jį griausmas užmušęs 1315 m.

Ar ilgai Lietuvoje nebuvo tvarkos, Mindaugui mirus? Koks kunigaikštis tai netvarkai galą padarė? Kokia buvo Vytenio viešpatavimo pradžia? Delko Vyteniui sunku buvo viešpatauti? Kas tuomet vargino Lietuvą? Kokiame padėjime buvo miestai ir sodžiai? Ką veikė žmonės? Ką kryžiuočiai padarė su prūsais? Kas dėjosi Paddauguvyje? Delko Vytenis kariavo su kryžiuočiais? Kur ir kuomet sutrinė vokiečių galybę? Kelius kartus ėjo į lenkų žemę ir kaip ten Vyteniui sekėsi? Kaip jam sekėsi kariauti su rusiniais?

LIETUVOS GALYBĖ.

Gediminas 1315' — 1340 m.

Lietuvos tvarkymas. Vytenis apmalšino mūsų karšto priešininkus ir suteikė Lietuvai galingos valstybės garbę, bet tėvynės reikalų, kaip reikiant, sutvarkyti nespėjo. Šitas darbas atlikti teko jo broliui, **Gediminui**, kurs po Vytenio galvos didžiuoju Lietuvos kunigaikščiu tapo.

Pradėdamas viešpatauti, Gedminas rado Lietuvą didžiai suvargusią. Žmonės, be paliovos kariaudami, buvo nuskurdę, gyveno pusbdžiu: pilys ir miestai sudraskyti ir sudeginti. Tokiame padėjime gyventi ilgiau buvo nebegalima, todėl Gediminas ėmėsi labai rūpestingai visa ką išnaujo tvarkyti ir lopyti.

Visuprimiausia Lietuvos pakraščiuose pradėjo statyti stiprias pilis, kad būtų gera atspirtis priešininkams užpuolant, o paskui valstybės viduryje ėmėsi senuosius miestus statyti ir naujus kurti. Tais laikais buvo pastatyta Junigodos, Ankaimio, Bisenų, Lydos, Medininkų, Krevos ir daug kitų pilių, kurių griuvėsiai dar ir šiandien teberiogso, liudydami anų laikų Lietuvos galybę. Lygiu būdu Lietuvos miestai, kuriuos Gediminas sutaisė arba inkurė ligi šių dienų tebestovi. Žymiausi iš jų Trakai ir Vilnius.

Apie Vilnių užsiliko šitoks padavimas: Medžiodamas Panerių kalnuose, Gediminas kartą apsinakvojęs girioje. Nakčia jisai sapnavęs geležinį vilką, kurs taip smarkiai staugęs, lyg jo nasruose būtų šimtas vilkų buvę. Tą sapną krivys Lizdeika šiaip išaiškinęs Gediminui: geležinis vilkas reiškias didelį miestą, kurį šioje vietoje kunigaikštis turį pastatyti, bausis jo staugimas — garbė, kuri apie tą miestą pasklysianti visame pasaulyje. Tečiau šis padavimas yra nevisai teisingas, nes dar prieš Gediminą Vilniaus miestas buvo inkurtas. Jau Vitenio laiku čia stovėjus Romuvos žinyčia ir vyriausiasis kryvis gyvenęs. Gediminas tik padidino Vilnių, dvi pili jame pastatydamas ir savo sostą čionai perkeldamas.

Geisdamas žmonių būvį pagerinti, Gediminas labai rūpinosi, ydant mūsų krašte amatai ir prekyba prasiplatintų, o kadangi lietuviai nuo to jau buvo atpratę, tai kvietėsi iš kitų šalių gerus amatninkus ir pirklius, kad jie Lietuvoje versdamiesi, mūsiškius mokintų ir Lietuvos gerovę keltų.

Besirūpindamas apie kasdieninius tėvynės reikalus, Gediminas neužmiršo ir dvasiškųjų tautos reikalų. Tuo tikslu jisai stengėsi Lietuvoje krikščionių tikyba įvesti ir apšvietimą paplatinti, bet šitas darbas nelabai tevyko, nes kryžiuočiai visomis pajėgomis jį trukdė.

Ko Vytenis nesuspėjo padaryti? Kam teko Lietuvos reikalų sutvarkymas atlikti? Kokią rado Lietuvą Gediminas, pradėdamas viešpatauti? Ką jis visupirmiausia ėmėsi daryti? Kokias pilies ir miestus pastatė Gediminas? Koks yra padavimas apie Vilnių? Ar visai teisingas tasai padavimas? Ką darė Gediminas, norėdamas žmonių būvį pagerinti? Ar sekėsi Gediminui apšvieta ir krikščionybę platinti?

Santikiai su rusais ir lenkais. Užsiėmęs naminių Lietuvos reikalų tvarkymu, Gediminas vengė bereikalo kariauti su kaimynais. Priešingai, jis rūpiuosi taikoje gyventi su visais, kas nesikėsino Lietuvos draskyti. Tokių gerų kaimynų buvo nemaža Rusijos kunigaikščių tarpe, todėl Gedimino santikiai su didžiuma gudų buvo gana širdingi. Jo laikais gudų kunigaikščiai Lietuvoje, o mūsų laikais Gudijoje buvo laukiami svečiai. Tokioje pat taikoje tuomet lietuviai gyveno ir su lenkais. Nestebėtina todėl, kad Gediminas su gudais ir lenkais susėjo artymon giminytėn, išleisdamas savo dukterį, Danutę, už mozūrų kunigaikščio Traidenavičiaus, o Aldoną už lenkų karalaučio Kazimiero Didžiojo. Maskvos kunigaikščio sūnus, Simonas, taip pat vedė Gedimino dukterį, Augustę, o mūsų kunigaikščio sūnus, Algirdas, Vitebsko valdytoju tapo, apsivesdamas su tenykščio kunigaikščio Jaroslavo dukra, Marija.

Neapsėjo tečiau ir be karų tarp lietuvių su gudais, bet tuose karuose mūsų šaliai visuomet indavo viršų, o per tai Gediminas gana didelius gudų žemės plotus prie Lietuvos prikergė. Žymiausias lietuvių karas su rusiniais įvyko 1333 metais. Lietuviai apėmė tuomet Ovročo, Žitomiriaus ir Kievo miestus, o Gediminas, šitam karui pasibaigus, pradėjo vadintis Didžuoju Lietuvos ir Rusijos kunigaikščiu.

Su kokiais kaimynais Gediminas vengė kariauti ir delko? Kur jo laikais buvo gerų kaimynų? Kokie buvo lietuvių santikiai su gudais ir lenkais? Su kuriais rusais ir lenkais Gediminas susigiminiavo ir kokiuo būdu? Ar apsėjo be karų tarp lietuvių su rusiniais? Kuomet įvyko žymiausias karas? Kas paėmė viršų? Kaip Gediminas ėmė vadintis, tam karui pasibaigus?

Santykiai su vokiečiais. Geruoju gyvendamas su gudais, rusiniais ir lenkais, Gediminas norėjo ir su vokiečiais amžinąją karą užbaigti. Lietuva tuomet buvo jau tiek sustiprėjusi, jog nesunku būtų buvę vokiečius ginklu sudrausti, bet Gediminas norėjo be kraujo praliejimo apseiti, o antrą vertus, manė, jog lietuviams stabameldžiams esant, vokiečiai visuomet gaus iš kitur talkininkų ir vėl puls mūsų kraštą terioti. Tą numanydamas, Gediminas pasirižė Lietuvą apkrikštyti, kad vokiečiai negalėtų apgavimu dievobaimingų žmonių prieš lietu-

vius sukurstyti. Tuo tikslu 1323 metais jisai išleido pasiuntinius Ryman su raštu prie popiežiaus uždrausti vokiečiams Lietuvą draskyti ir prižadėdamas katalikų tikyba priimti. Tuo pačiu laiku Gediminas kvietėsi iš Saksonijos ir Silezijos dievobaimingų kunigų, ydant Lietuvon atkeliavę, jie mūsų brolius mokintų ir krikštytų, o Vilniūje ir Naugardukyje pastatė katalikams tris bažnyčias.

Popiežius paliepė kryžiuočiams liautis mūsų kraštą užpuldinėjus ir prižadėjo atsiusiti keletą vyrų, kad lietuvius su kryžiuočiais ant vietos sutaikius, bet vokiečiai nepaklausė popiežiaus. Nežiurėdami uždraudimo, jie tuoju apskelbė kryžiaus karą ir pradėjo žemaičius terioti. Tuo tarpu atvyko popiežiaus pasiuntiniai. Pirmiausia jie aplankė kryžiuočius, paskui nukeliavo Rygon pas kardininkus, o iščia atsiuntė kelius vyrus pas Gediminą. Kunigaikštis labai mandagiai priėmė tuos svečius, o kai jie grįžo atgal Rygon, tai drauge su jais išleido nuo savęs pasiuntinius, ydant jie išvien su popiežiaus pasiuntiniais svarbiausius reikalus apsvarstytų. Pakelėje vokiečiai suėmė Gedimino pasiuntinius ir užmušė. Tuomet kunigaikščiui pritrūko kantrybės. Jisai paliovė rūpintis krikštu,¹ o ryžosi ginklu voikečius ir jų talkininkus drausti.

Kaip norėjo Gediminas gyventi su vokiečiais? Delko jisai nemėgino iš pradžios su jais kariauti? Kaip norėjo Gediminas užbaigti kovą su vokiečiais? Kam jisai siuntė krikštyti? Ką isakė popiežius kryžiuočiams? Ar klausė jie popiežiaus? Pas ką pirmiausia atkeliavo popiežiaus pasiuntiniai? Kaip Gediminas priėmė popiežiaus pasiuntinius? Kur ir kam jis siuntė pasiuntinius? Ką padarė vokiečiai su Gedimino pasiuntiniais? Kas iš to išėjo?

Kova su vokiečiais. Kiek kartų lietuviai kariavo su vokiečiais Gedimino laikais, sunku ir besuskaityti, bet iš visų tų kartų labiausia minėtiniu yra du. Vienas įvyko 1329 m. su kardininkais. Tuomet lietuviai, eidami išvien su Rygos arcivyskupu, taip smarkiai sumušė kardininkus, jog jie daugiau nebedrįso lietuvių kliudyti kol Gediminas buvo gyvas.

Antrasis karas su kryžiuočiais 1336 m., nors nedavė lietuviams aiškios pargalės, bet amžinai bus minimas istorijoje delto, kad tuomet mūsų bočiai parodė tokią narsybę, kokios ligi tol pasaulis nebuvo regėjęs.

Tais metais didysis kryžiuočių magisteris, sukvietęs iš įvairių kraštų begalo didelę kariuomenę, netikėtai užpuolė mūsų kraštą. Žmonės neturėdami kur dingti, su turtu kraustėsi į pilis, apgynimo ieškodami, o kryžiuočiai, jokio lobio laukuose nerasdami, taip-pat sumanė pilysna veržtis. Vienoje pilyje buvo tik 4000 lietuvių kariuomenės, o vokiečiai

apsiautė ją iš visų pusių. Nors sunku buvo tikėtis nuo tokios daugybės priešininkų apsiginti, bet pilies vyras, Margis, ryžosi iš paskutiniosios grunties ir, kol nors vienas kareivis bus gyvas, neišleisti vokiečių į pilį. Nuo tamosos ligi tamsai lietuviai rėmėsi su vokiečiais ant pilies mūrų, neleisdami jiems ant sienos užlipti, o nakties metu taisė mūrus tose vietose, kur vokiečiai tam tikromis mašinomis spragas praardydavo. Nors pilis buvo giliu ir plačiu grioviu apkasta, bet netrukus tasai griovis prisipildė pilnas lavonų. Vokiečiams dabar buvo lengviau prie pilies sienų priėti, ir stiprūs mūrai daugelyje vietų pradėjo irti, o tuo tarpu pilies apgynėjai jau beveik visi buvo sunkiai sužeisti. Tečiau Margis nei tada nemanė pasiduoti. Kad ir sužeisti lietuviai gynėsi, kaip levai. Tuomet vokiečiai iš visų pusių padegė pilį, manydami, jog tokiu būdu priversią mūsiškius pasiduoti. Dabar lietuviai pamatė, jog atėjo paskutinė valanda, bet ryžosi verčiau patiems sau galą pasidaryti, ne kaip vokiečių vergais tapti. Tuoį Margis paliepė tvirtapilės viduryje sukurti didelį laužą ir visas gerybes ir turtus liepsnon sumesti, kad vokiečiams nepatektų, o paskui visi, kas gyvas buvo, nusprendė toje pat liepsnoje susideginti. Seneliai, moterys ir kūdykiai pirmutiniai ėjo ant to kru-

vino aukuro, o paskui kareiviai šoko į ugnį ir tenai vienas kitam galvas kirto.

Kryžiuočiai, nebematydami ant mūrų nei vieno kareivio, puolėsi į degančią pilį, o kad išlaužė vartus, tai išvydo baisų reginį: pilies apgynėjai liepnose kapojasi kits-kitą; paskutiniam kareiviui nukerta galvą moteriškė — lietuvių šventoji—ir pati liepsnoje pranyksta. Tą matydami, net kryžiuočiai nusiminė, nebedrįso toliau Lietuvon eiti ir sugrižo atgal.

Ketvertai metų praslinkus po šito atsitikimo, Gediminas smarkioje kovoje su kryžiuočiais mirtį sutiko. Tuomet kryžiuočiai pirmą dar kartą tevartojo šautuvus, ir garbingasis Lietuvos tvarkytojas pas Veliuonos pilį iš užpakalio peršautas tapo 1340 m. Jo kūnas Vilniūje iškilmingai palaidotas, o kalnelis, kame jis ilsisi, ir ligi šiai dienai Gedimino kalnu vadinamas.

Ar daug kartų kariavo lietuviai su vokiečiais Gedimino laikais? Kiek karų yra labiausiai minėtinų? Kuomet buvo karas su kardininkais? Kas tuomet ėjo išvien su lietuviais? Kuomi tasai karas pasibaigė? Kuomi yra įžymus karas su kryžiuočiais 1336 m.? Ko tuomet žmonės kraustėsi pilysna? Ką darė vokiečiai, nerasdami laukuose turtų? Ar daug buvo kariuomenės pilyje kurią vokiečiai apsiautė? Kas ten buvo pilies vyru? Ar pasidavė Margis vokiečiams? Ką darė lietuviai, kuomet kryžiuočiai padegė pilį? Ką pamatė vokiečiai, išlaužę pilies

vartus? Ar drįso jie toliau Lietuvon eiti? Kuomet, kur ir iš kokios priežasties mirė Gediminas? Kur jis palaidotas?

Jaunutis 1341 — 1345.

Gediminas paliko septynius sūnus, bet tuo laiku, kai jis mirė, vyresniųjų brolių nebuvome namieje. Visi jie buvo tėvo išsiuntinėti įvairiuosna plačios valstybės kraštuosna tvarkos prižiūrėti. Tik tai jauniausiasai Gedimino sūnus, vardu **Jaunutis**, prie tėvo gyveno ir dėl to po jo mirties Vilniaus sostą ir vyriausiąją Lietuvos valdžią paėmė. Neilgai jam teko Lietuvoje viešpatauti, nes būdamas dar visai jaunas ir nesubrendęs, nemokėjo tokios didelės valstybės suvaldyti. Vyresnieji broliai, matydami Jaunutį dar mažai ką teismanant, elgėsi kiekvienas visai savarankiškai, nesiklausdami nei jo pritarimo, nei jokių įsakimų iš jo nelaukdami. Tokį didžiojo Lietuvos kungaikščio valdžios nusilpnėjimą greitai pastebėjo kaimynai. Kryžiuočiai, matydami, jog tarp Gedimino sūnų greitai pakils nesutikimai, ėmė ruoštis į didelį karą su lietuviais, nes jau nuo seno buvo pripratę iš mūsų naminių vaidų naudotis. Visai galimas yra daiktas, jog Lietuva būtų nukentėjusi, jeigu ir toliau didžioju kunigaikščiu būtų buvęs Jaunutis, bet du vy-

resniuojū jo broliu — **Algirdas** ir **Kęstutis** — susitarė Jaunutį prašalinti ir Lietuvos valdžią savo rankosna paimti, kas ir atsitiko 1345 metais.

Kelius sūnus paliko Gediminas? Kur buvo vyresnieji sūnūs, Gediminui mirštant? Kuris sūnus Vilniaus sostą paveldėjo? Ar ilgai Jaunutis Lietuvoje viešpatavo? Delko broliai susitarė iš jo valdžią atimti? Kuomet tas atsitiko?

Algirdas ir Kęstutis.

Valdžios ingijmas ir pasidalinimas. Plati buvo Lietuvos valstybė, kuomet mirė Gediminas, delto jos valdytojui reikėjo nemažos išminties, kad visur gerą tvarką užlaikyti ir priderančiai jos galybę ir garbę saugoti. Todėl silpnas Jaunutis buvo visai nevykusiū Lietuvos viešpačiu. Tad aišku, jog tėvynės labo dėlei reikėjo Jaunutį nuo Vilniaus sosto prašalinti ir į stiprias rankas didžiojo kunigaikščio valdžią paimti. Tą darbą atlikti susitarė vyriausiuojū ir išmintingiausiuojū Gedimino sūnu — Algirdas ir Kęstutis.

Sumaniusiu Jaunutį nuo sosto pašalinti ir geresnę tvarką visoje valstybėje įvesti, juodu susikalbėjo viena diena atvykti Vilniun su ka-

riuomenėm ir, jeigu Jaunutis geruoju nenusi-
leistų, ginklu priversti jį sosto atsižadėti. Su-
tarta buvo tai padaryti žiemos metu, tečiau
Algirdas paskirtuoju laiku Vilniun nepribuvo,
o iš Vitebsko, kur jis gyveno, atėjo su kariuo-
mene tik ligi Krevės ir čia apsistojo. Kęstutis-
gi iš Trakų nakties laiku išsirengė. Didelis šal-
tis ir pūga buvo tą naktį, per tai kariuomenė
labai palengva tegalėjo eiti, vienok beauštant
Kęstutis prisiartino prie Vilniaus vartų. Nors
nerado čia Algirdo, kaip buvo sutarta, bet nuc
savo žodžio neatstojo: tuojau apėmė visą miestą
ir abi Vilniaus pili, o Jaunutį nelaisvėn suėmė.
Tą atlikęs Kęstutis tuojau išleido pasiuntinį
prie Algirdo, kviesdamas jį kuogreičiausia Vil-
niun atvykti ir Gedimino sostą užimti. Trečią
dieną Algirdas buvo jau Vilniuje, kur Kęstu-
tis jį iškilmingai pas miesto vartus sutiko, Ge-
dimino rūmuosna nuvedė, tėvo sostan pasodi-
no ir didžiuoju Lietuvos kunigaikščiu apšaukė
tardamas: “Tu esi vyriausias mūsų brolis, ta-
vęs daugiau visi klausys, delto tau pridera vir-
šenybė, o aš visuomet prie tavęs būsiu”.

Paskui abu broliu sutarė valdžią pusiau
pasidalyti. Algirdas vadinosi Didžiuoju Lietuvos
kunigaikščiu ir apsiėmė daugiau rūpintis ru-
siškąja Lietuvos dalimi, o Kęstutis savo val-
džion ir globon paėmė augštaičius ir žemaičius.

Toksai pasidalinimas visai tiko tų laikų Leituvos reikalams, nes ištikrųjų mūsų tėvynė tuomet iš dviejų dalių buvo sudėta. Vakarinė dalis, kur gyveno lietuvių tauta, buvo visai kitoniška, negu rytinė, kur gyveno rusai. Norint, kad visiems valstybės gyventojams būtų gera, kad visi žiūrėtų į Lietuvą, kaip į antrą savo tėvynę, reikėjo lygiai kaip lietuviais taip ir rusais rūpintis, o vienam žmogui tas būtų persunku.

Pasidalinusi valdžią, Algirdas ir Kęstutis tikrai broliškoje meilėje ir sutikime gyveno, kiekviename svarbiame reikale vienas kitam padėdavė, nors juodviejų būdas buvo nevienodas.

Algirdas buvo šalto būdo, neatvirus, nemėgo jokių linksmybių. Nei vyno, nei alaus, nei midaus jisai negerdavo. Dagi per puotas, kuomet visi liksmindavosi, Algirdas nuošaliai sėdėdavęs ir, galvą pasirėmęs, mąstydavęs apie Lietuvos reikalus ir savo valstybės padidinimą, bet prie karo buvo nerangus. Jis stengėsi derybomis nuo kaimynų žemės plotus paimti, o jeigu kuomet sumanydavo kariauti, tai labai atsargiai karan rengdavosi, niekam savo sumanymo nesakydavo, ir niekas nežinodavo, kur jis rengiasi.

Kęstutis-gi buvo visai kitokio būdo. Visuomet linksmas ir atviros širdies, jis mėgė

veikti iš pasalų. Jeigu pasirengdavo kariauti su kaimynais, tai visuomet jiems pranešdavo, kuomet ateisias su savo kareiviais, ir išpildydavo žodį. Mūšyje atsižymėdavo nepaprasta narsybe, sunkiausioje valandoje drąsos nenustodavo ir puikiai mokėjo vyrus karan priruošti. Už gerą širdį ir teisingumą Kęstutį dagi priešininkai didžiai gerbė, o visa lietuvių tauta, kai tėvą, mylėjo. Iš sunkių karo žygių sugrižęs, Kęstutis mėgdavo ilsėtis Trakuose ant ežero kranto po augštu ir šakotu ąžuolu. Tenai žmonės dažnai jį matydavo su kunigaikštiene **Birute** linksmi šnekučiuojant. Pasilsėjęs, su artymaisiais žmonėmis linksnindavosi, savo rūmuose svečius sukviestas, arba miškuose su jais medžiodavo.

Sako, buk jaunatvėje, bemedžiodamas arti Palangos, Kęstutis sutikęs Birutę, kuri tuomet buvusi vaidelutė Praurymės žinyčioje. Birutės grožybė ir išmintis taip patikę Kęstučiui, kad jis, nežiurėdamas, jog tikyba smarkiai baudė vaidelutėms tekėti, paėmė ją sau per žmoną.

Kokia buvo Lietuvos valstybė Gediminui mirus? Kokia tuomet reikėjo Lietuvai kunigaikščio? Ar vykęs kunigaikštis buvo Jaunutis? Delko Jaunutį reikėjo nuo sosto pašalinti? Kas apsiėmė tai atlikti? Kaip Algirdas su Kęstučiu susikalbėjo Jaunutį pašalinti? Ar atvyko paskirtuoju laiku Vilniun Algirdas? Kur jis apsistojo? Kokiu laiku Kęstutis iš Trakų išsirengė ir ką padarė

Vilniun atėjęs? Ką Kęstutis Gedimino sostan pasodino? Kaip Algirdas su Kęstučiu pasidalino valdžia? Ar toks pasidalinimas tiko Lietuvos reikalams? Kaip sugyveno Algirdas su Kęstučiu valdžią pasidalinusių? Koks buvo Algirdo būdas? Koks buvo Kęstučio būdas? Ar mokėjo Kęstutis kariauti? Už ką jį visi mylėjo? Ką veikdavo Kęstutis iš karo sugrįžęs? Kur kartą sutiko Birutę? Kuo mi buvo Birutė ištekant už Kęstučio?

Kova su vokiečiais. Vos tik spėjo Algirdas su Kęstučiu paimti valdžią iš Jaunučio rankų, kai reikėjo eiti karan su vokiečiais. Mat kryžiuočiai jausdami Jaunučio silpnybę, 1345 m. pasirengė su lietuviais kariauti. Gerai pažindami mūsiškių narsybę, jie numanė, jog karas bus nelengvas, todėl pasitelkė čekų karalių Joną ir vengrų karalių su didžiomis kariuomenėmis. Taip pasirengę, kryžiuočiai leidosi Lietuvos terioti ir tuojau apsiautė vieną pilį, arti sienos stovėjusią. Algirdas su Kęstučiu, nespėjusi sutaisyti stiprios kariuomenės, neišdrįso išsyk stoti mūšin, bet ryžosi gudrumu vokiečius apgalėti. Juodu pranešė kryžiuočiams, jog nemana jiemis kelio užstoti, o su savo kariuomene eisia Prūsosna, vokiečių sodybų plėsti, ir ištikrųjų buvo besivedą kareivius ton pusėn. Kryžiuočiai pabūgo, ir apleidę apsiaustąją pilį grįžo savo namų ginti, o tuo tarpu lietuviai greitai metėsi į padauguvį ir tenai kardininkų sodžius ir miestus smarkiai nuterėjo. Vokie-

čiai suprato apgavimą, norėjo vėl Lietuvon sugrįžti ir atkeršyti, bet tuo tarpu stojo pavasaris, pabliuro keliai, ištvino upės ir jokiū būdu nebegalima buvo mūsų krašto gilumon įlįsti. Taip ir nuėjo niekais visas vokiečių žygis.

Kad Algirdas su Kęstučiu tikrą tvarką Lietuvoje įvedė, vokiečiai nebedrįso daugiau nei svajoti apie mūsų krašto užkariavimą. Jie pasitenkindavo, jeigu, netyčiomis užpuolę, galėdavo ką nors iš lietuvių išplėsti, delto ir didelių karų nekeldavo, bet nedideliais būriais dažnai Lietuvą užpuldinėdavo. Šituos užpuldinėjimus patys vokiečiai vadindavo jau nebe karais, bet kelionėmis — **reizais**. Tokių reizų, Kęstučiui žemaičius ir augstaičius valdant, buvo viršaus šimto, bet didelės pragaišties jie mūsų kraštui nepadarė, nes Kęstutis visuomet turėjo į vokiečius akį atkreipęs ir kiekvieną užpuolimą ginklu atremdavo. Visose pasienio pilyse kunigaikštis laikė didelę ingulą, o per tai vokiečiams retai tenusisekdavo Lietuvos gilumon prasimušti.

Suprantamas yra daiktas, jog vokiečiai, kaip įmanydami, stengėsi Lietuvos pilis išgriauti. Kai-kada jiems tatau ir pavykdavo, bet labai retai. Minėtinas yra Kauno pilies išgriovimas 1362 m. Šita pilis stovėjo Kauno klonyje, kur Neris su Nemunu susilieja. Pati pilis buvo stip-

riai išmuryta, o Nemuno ir Neries vandenys ir aplinkiniai kalnai dar labiau sunkino priešininkams Kaunan įsigriauti.

Sumanę apimti Kauno pilį, kryžiuočiai netikėtai prisiartinio prie jos su daugybe kareivių ir apsistojo kalnuose. Tuo tapru Kaune tebuvo vos keturi tūkstančiai ingulos, bet jos vadas. Kęstučio sūnus, Vaidotas, ryžos gintiesi, tikėdamas sulaukti didesnės lietuvių kariuomenės pagalbon ateinant. Turėdamas taip mažai kareivių, **Vaidotas** negalėjo stoti mūšin su vokiečiais nei kalnuose, nei klonyje, todėl užsirakinio pilyje, pasitikėdamas jos mūrų stiprybe ir apgynėjų narsumu. Per ištisu du mėnesiu lietuviai milžiniškai gynė pilį, diena iš dienos laukdami pagalbos ateinant, o tuo tarpu kareivių skaičius vis mažyn ir mažyn ėjo. Pagalios teliko gyvų tik keli vyrai. Tuomet Vaidotas liepė padegti pilį, o pats su ta sauja kareivių mėgino per vokiečių eiles kardu sau kelį prasikirsti ir į kalnus pasitraukti. Neapsakoma piūtis pakilo, kuomet tie keli drąsuoliai, yt levai, pro degančios pilies vartus šoko anž vokiečių, bet suremti iš visų pusių mūsiškiai negavo savo tikslo pasiekti. Vieni tapo užmušti, o kiti sunkiai sužeisti turėjo iš rankų ginklą paleisti. Pats Vaidotas pusgyvis vokiečių nelaisvėn pateko. O tuo tarpu atėjo ir Algirdas su

Kęstučiu saviesiems į pagalbą, bet buvo pervėlu. Nuliūdusi lietuvių kariuomėmė jau rado degantį Kauną priešininkų rankose.

Ar greitai Algirdas su Kęstučiu gavo kariauti su vokiečiais? Kuriais metais ir delko vokiečiai pradėjo karą? Kas talkinėjo kryžiuočiams? Delko Lietuvos kunigaikščiai nestojo į mūšį su vokiečiais? Kaip juodu sumanė vokiečius apgalėti? Ką pranešė kryžiuočiams? Kaip pasielgė vokiečiai, manydami, jog mūsiškiai eina jų krašto naikinti ir ką ten padarė? Ar galėjo vokiečiai atkeršyti už padauguvio apiplėšimą? Kaip elgėsi, kuomet Lietuvoje tikra tvarka įvyko? Kaip jie vadino savo užpuldinėjimus? Ar daug tų reizų buvo Kęstučio laikais? Ar didelę padarė Lietuvai pragaištį vokiečių reizai? Kas vokiečių užpuldinėjimus atremdavo? Ar kliudė vokiečiams lietuvių pilys? Kokios pilies išgriovimas yra minėtinas? Kuomet atsitiko? Kur stovėjo Kauno pilis? Ar lengva buvo ji priešininkams paimti? Ar daug kareivių buvo Kaune, kai kryžiuočiai užpuolė? Kaip vadinosi lietuvių vadas? Ar ilgai lietuviai gynėsi? Ką padarė Vaidotas, kai teliko vos keli kareiviai? Ar pasisekė lietuviams prasiskinti kelią pro vokiečius? Ar laiku atėjo Kęstutis su Algirdu saviesiems į pagalbą?

Kova su lenkais del Valinijos ir Galicijos. Algirdo ir Kęstučio brolis **Liubartas** buvo vedęs Galicijos kunigaikščio Levo dukterį. Uošviui mirus, neliko artimesnių inpedinių, todėl Galicijos ir Valinijos žemė, kurią jis valdė, turėjo Liubartui tekti. Bet ir lenkų karalius, Kazimieras Didysis, užsigeidė tenai viešpatauti. Iš to ir prasidėjo karas su lenkais.

Iš pradzius Liubartas pats vienas bandė su lenkais kariauti, bet jam blogai klojosi. Lenkų karalius išveržė iš jo visą Galiciją ir patį Liubartą nelaisvėn paėmė. Tiktai ačiu Kęstučio užtarimui, Kazimieras Didysis Liubartą iš kalėjimo išleido.

Paskui Liubartas pasitelkė prieš lenkus daugiau savo brolių ir vėl pradėjo karą. Šiuo žygiu mūšiams geriau klojosi. Neilgai trukus lenkų kariuomenė keliuose mūšiuose tapo pergalėta, o Kazimieras ėmė prašyti sandoros. Karas tuo tarpu pasibaigė, bet neilgam.

Porai metų praslinkus, lenkų karalius vėl užpuolė Liubarto kraštą ir vėl visą kiaurai užkariavo. Ištikus metus Galicija buvo lenkų rankose, bet 1350 m. Kęstutis atėjo Liubartui talkon, išvarė lenkus iš to krašto ir pačion Lenkijon išigrūdęs Sandomyrius ir Radomą apielinkes smarkiai nuterėjo. Lenkų karalius, matydamas, jog savomis pajėgomis negalės apsiginti, pasikvietė talkon vengrų karalių Liudviką. Tada karo laimė vėl persiviro lenkų pusėn. Liubartas turėjo iš Galicijos pasišalinti, o Kęstutis nelaisvėn pakliuvo. Neilgai tečiau jisai pas lenkus kalėjo. Nežinia kokiū būdu jam pasisekė iš kalėjimo pabėgti ir Lietuvon sugrįžti. Surinkęs naują kariuomenę, Kęstutis vėl traukė Liubartui į talką, o drauge su juomi ir Al-

girdas savo kareivius vedė, suvienytomis pajėgomis lietuviai apgalėjo lenkus ir vengrus, o Galicijos kraštas 1355 m. sugrižo į Liubarto rankas.

Dešimtį metų Liubartas ramiai gyveno, bet 1366 m. lenkai išnaujo pradėjo karą. Dabar tas karas užsitęsė 11 metų. Didžiai privargusi abi pusi susitaikė. Sulig tos santaikos lietuviams teko Valinija, o lenkams Galicija.

Iš ko kilo karas su lenkais? Ar sekėsi Liubartui vienam kariauti? Kas laimėjo, kuomet pasikvietė daugiau brolių? Ar ilgai Galicija buvo lenkų rankose? Kuomet Kęstutis atėjo Liubartui į talką? Kaip tuomet lietuviams sekėsi? Ką lenkų karalius pasikvietė talkon? Kaip ėjosi lietuviams kariauti prieš lenkus ir vengrus? Kur dingo Liubartas? Ar ilgai Kęstutis buvo nelaisvėje? Kas dar ėjo prieš lenkus, kuomet Kęstutis vėl traukė į karą? Kas tuomet laimėjo? Ar ilgai dabar Liubartas ramiai gyveno? Kuriais metais lenkai vėl pradėjo karą? Ar ilgai tas karas tęsėsi? Kuomi tas karas pasibaigė?

Kova su totoriais. Gretimai su Valinija ir Galicija buvo gražus ir turtingas Padalijos kraštas. Tenai nuo senų senovės gyveno pietinių rusinų, bet tryliktame amžiūje visas tas kraštas pakliuvo į totorių rankas. Kad lietuviai Algirdui viešpataujant kariavo su lenkais, Padalijos totoriai vieną kart eidavo talkon lietuviams, kitą kart lenkams. Supikę už tai, Algirdas 1362 m. išsirengė Padalijon ir tenai ties

upe Siniucha, arba Mėlynaisiais vandenimis, sumušė totorių kariuomenę ir visą tą kraštą prie Lietuvos prikergė.

Tais pačiais metais, grįždamas iš Padalijos, Algirdas užsuko Kievan ir galutinai šitą Rusijos miestą su visa jo kunigaikštija savo valdžion paėmė. Nesunku buvo Algirdui tatai padaryti, nes Kievo kunigaikščiai jau nuo Gedimino laikų turėjo lietuvių klausyti.

Kur buvo Padalijos kraštas? Kas tenai nuo senovės gyveno? Kada tas kraštas pateko totoriams? Kaip elgėsi totoriai, kaip lietuviai su lenkais kariavo? Ką padarė Algirdas, užpikęs už totorių veidmainybę? Kuriais metais buvo karas su totoriais? Kur juos pergalėjo? Kur užsuko Algirdas, grįždamas iš Padalijos? Ar sunku buvo jam Kieva savo valdžion paimti?

Kova su Maskva. Per visą savo viešpatavimą Algirdas turėjo akis atkreiptas rytų pusėn ir nuolatos kišos į gudų ir rusų reikalus, norėdamas kuodaugiausia jų žemės savo rankosna paimti. Išsidalinusi į daugybę kunigaikštijų, Rusija negalėjo labai priešintis Algirdui ir delto Smolensko, Naugaro ir Pskovo kunigaikštijos jau linko prie Lietuvos, o vadinamasis Sieversko kraštas su Mogilevos, Bransko Černigavo, Trubčevsko ir Naugarodo-Sieversko miestais 1355 metais visiškai pakliuvo į lietuvių rankas.

Toksai Algirdo valdžios didėjimas rusų žemėje nepatiko Maskvos kunigaikščiams, kurie nuo seniai stengėsi visą Rusiją suimti savo rankosna. Iš to prasidėjo nesutikimai su Maskva

Kad susilpninus Maskvos galybę, Algirdas kelius kartus siuntė kariuomenę talkon Tverio kunigaikščiui Mykolui, kuomet šis, nenorėdamas Maskvos viršenybę pripažinti, kovojo su jos kunigaikščiu Dimitru, Doniečiu vadinamu.

Ižymiausias Algirdo susirėmimas su Maskva atsitiko 1368 metais. Užtardamas savo žmonos brolių, Tverio kunigaikštį Mykolą, Algirdas tais metais pavasaryje išsirengė karan drauge su Kęstučiu. Veltui Maskvos kunigaiščio kariuomenė stengėsi užkirsti lietuviams kelią pas Torsunės upę ties Možaisku. Algirdas paėmė viršų ir prisiartino prie pačios Maskvos. Nusigandęs kunigaikštis Dimitras užsidarė Maskvos tvirtovėje, Kremliu vadinamoje, o lietuvių kariuomenė visą miestą ir pačią tvirtovę apsiautė. Taip suspaustas Dimitras turėjo santaikos prašyti ir pasižadėti Tverio kunigaikščio Mykolo daugiau nebekliudyti.

Praslinkus keleriems metams, santaika iširo, o Algirdas dar du kartu (1370 ir 1372 m.) buvo Maskvą apsiautęs. Tie Algirdo žygiai Maskvon dar ir šiandien kai-kur Rusijos žmonių minimi.

Kur Algirdas nuolatos į svetimus reikalus kišosi? Ar galėjo Rusija jam priešintis? Kurie Rusijos kraštai linko prie lietuvių? Koks kraštas visai pateko į Algirdo rankas? Kam nepatiko Algirdo valbžios didėjimas Rusijoje? Iš ko kilo nesutikimai su Maskva? Ką darė Algirdas, norėdamas Maskvos galybę sumažinti? Kuomet atsitiko įžymiausias Algirdo žygis į Maskvą? Kur Maskvos kunigaikščio kariuomenė stengėsi užkirsti lietuviams keli? Ar pasisėkė tatai padaryti? Kur užsidarė kunigaikštis Dimitras, kai lietuviai atėjo ligi Maskvos? Ką prižadėjo Dimitras, suspaustas iš visų pusių? Ar atsikartoję dar Algirdo karas su Maskva? Kam geriau klojosi?

KĘSTUTIS-DIDŽIUOJU LIETUVOS KUNIGAİKŠČIU.

Mirdamas (1377 m.) Algirdas prašė Kęstučio, ydant Vilniaus sostan pasodintų jauniausiąjį jo sūnų Jogailą, o reikale šelptų jį savo patarimais ir ginklu. Nors sulig teisybės didžiojo kunigaikščio valdžia priderėjo Kęstučiui, bet mylimojo brolio prašymą šventai pildydamas, Kęstutis užleido tą garbę Jogailai ir labai rūpinosi, kad niekas iš jo valdžios nepaveržtų. Bet Jogaila pasirodė labai nedėkingu. Jisai pradėjo Kęstučiui duobę kasti, norėdamas dėdę nužeminti.

Tuo tikslu Jogaila susinešė su amžiniais Lietuvos priešais — kryžiuočiais, kviesdamas juos ant Kęstučio užpulti ir prižadėdamas neduoti Kęstučiui pagalbos, kad ir sunkiausiam pavojūje.

Netrukus kryžiuočiai užpuolė žemaičių kraštą. Kęstutis, kaip per visą savo amžių, taip ir dabar, smarkiai grumėsi su vokiečiais, o Jogaila sėdėjo sau Vilniūje ir nei nesijudino tėvynės nevidomų drausti. Senis Kęstutis tuojaus suprato Jogailos veidmainybę, bet kol-kas nieko nedarė, laukdamas bene brolvaikis susiprasias ir pasitaisysias. O tuo tarpu Jogaila vis naujas kilpas dėdei taisė. Pagalios išėjo aikšten, jog Jogaila susitarė su vokiečiais iš Kęstučio ir visų jo sūnų valdžią atimti.

Dabar Kęstučiui pritrūko kantrybės. Išrinkęs patogią valandą, jisai užpuolė Vilnių, Jogailą nelaisvėn paėmė, o pats didžiuoju Lietuvos kunigaikščiu apsiskelbė. Kaipo tėvynes žudytojas, Jogaila buvo sunkios bausmės užsitarnavęs, bet gera Kęstučio širdis greitai atsileido. Patikėjęs Jogailos prisaikos amžinai dėdės klausyti, Kęstutis ne tik išleido jį iš kalėjimo, bet dar pavedė jam Vitebsko šalį valdyti. Nedėkin gas Jogaila tečiau nei dabar nesiliovė dėdei keršijęs. Jis vėl susinešė su vokiečiais ir Kęstučiui namieje nesant, 1382 m. iš pasalų užvedė priešus ant Vilniaus, o paskui ir ant Trakų.

Išgirdęs apie tai Kęstutis parsiskubino į žemaičius ir surinkęs stiprią karuomenę, traukė tėvynės gelbėti. Arti Trakų jisai sutiko Jogailą su sėbrais ir jau buvo bemanąs pradėti mūšį, kaip Jogaila, pabūgęs antru kart nelaisvėn patekti, ėmė prašyti sandoros, prisižadėdamas daugiau maišto nebekelti. Kęstutis, nenorėdamas veltui žmonių kraujo lieti, sutiko geruoju taikytis. Tuomet Jogaila užsikvietė Kęstutį ir jo sūnų **Vytautą**, kad ateitų į jo stovyklą galuti nai susitarti. Šiuodu abu nuėjo, o Jogaila tuoju liepė juodu suimti ir kaipo belaisvius Vilniun nugabenti. Kęstučio-gi kariuomenei buvo pranešta, buk kunigaikštis geru noru nuvažiavo Vilniun sutarties uždaigti. Vilniūje Vytautą tuojaus kalėjiman uždare, o Kęstutį geležiniais pančiais surakino ir Krevėje šaltan ir drėgnan urvan imetė, o penktą naktį. Jogailai paliepus, jį budeliai pasmaugė.

Taip pabaigė savo dienas garbingiausias tėvynės apgynėjas, kur savo krutine taip ilgai tautos liuosybę ir garbę dangste, o Vilniaus sostan tais pačiais 1382 metais atsisėdo jo galvažudis Jogaila.

Ko prašė Kęstučio Algirdas prieš mirsiant? Kam priederėjo Vilniaus sostas, Algirdui mirus? Kam Kęstutis tą sostą pavedė? Kokių pasirodė Jogaila? Kam jisai susinešė su kryžiuočiais ir ką jiems pažadėjo? Ką

veikė Kęstutis, kuomet vokiečiai užpuolė žemaičius? Ką tuo laiku veikė Jogaila? Ar suprato Kęstutis Jogailos veidmainybę? Delko jam nieko nedarė? Ar pasitaisė Jogaila? Koks Jogailos sumanymas aikštėn išėjo? Ką tuomet padarė Kęstutis? Ar nubaudė Kęstutis Jogailą už tėvynės žudymą? Kokį kraštą jam valdyti pavadė? Ar liovėsi Jogaila blogai daręs? Kuriais metais jis kryžiuočius ant Vilniaus ir Trakų užvedė? Ką tuomet Kęstutis darė? Kur Kęstutis sutiko Jogailą su vokiečiais? Ko pabūgo Jogaila? Ko jis ėmė iš Kęstučio prašyti? Ar sutiko Kęstutis geruoju taikytis? Ko pasikvietė Jogaila Kęstutį ir Vytautą pas save? Ką padarė, kuomet juodu nuėjo? Kur nugabeno Kęstutį iš Vilniaus? Kas atsitiko su juomi Krevės kalėjime? Kas po Kęstučio didžiuoju Lietuvos kunigaikščiu tapo?

JOGAILA-DIDŽIUOJU LIETUVOS KUNIGAİKŠČIU.

I Vilniaus sostą Jogaila antru kart įlipo per Kęstučio lavoną ir tuojaus pradėjo artymuosius dėdės giminaičius žudyti. Ypač begailėstingai jisai elgėsi su Kęstučio žmonos Birutės giminėmis ir pačią kunigaikštienę buvo pamerkęs Nemune paskandyti, bet, pabūgęs žmonių keršto, nedrįso tatai padaryti. Jau Jogaila buvo besirengęs ir Kęstučio sūnų Vytautą nugalyti, bet šiam pasisekė iš palėjimo pabėgti ir tokiu būdu gyvam išlikti.

Žudydamas Kęstučio gimines ir jam atsidavusius žmones, Jogaila manė savo valdžią sustiprinti, nes už žiaurumą buvo visų labai nemylimas, o Kęstučio giminės šalininkai laukė tik patogios valandos, kad jį nuo sosto nuvertus. Tečiau tais žudymais Jogaila tik dar labiau suerzino žmones prieš save. Tai matydamas, jis pradėjo ieškotis paspirties svetur. Kaip tik tuo laiku lenkų ponai, neturėdami karaliaus, ieškojo žento savo karalaitei Jadvygai ir pasiūlė Jogailai lenkų karaliaus vainiką, jeigu jisai apsikrikštysias ir Jadvygą vesiąs už pačią. Jogaila su džiaugsmu priėmė lenkų pasiūlimą ir 1386 m. nukeliavo lenkų sostinėn Krakuvon. Keletą dienų tenai paviešėjęs, Jogaila katalikų tikyba priėmė, o paskui, Jadvygą vedęs, ir lenkų karaliumi apšauktas buvo.

Metams praslinkus, Jogaila su savo žmona, daugybe lenkų ponų ir kunigų perkeliavo Vilniun lietuvių krikštyti. Bet nei pačiam Jogailai, nei lenkų kunigams nerūpėjo tikras Kristaus mokslo platinimas. Jie viską darė akių plotu, o lenkų kunigai, nemokėdami mūsų kalbos, prieš krikštijant lenkiškai sakė žmonėms pamokslus. Lietuviai jų tų pamokslų nesuprato, nes lenkų kalbos nemokėjo, taigi nei tos naujos tikybos permanyti negalėjo. Delto tai žmonės labai nenoriai krikštijosi. Sako, buk Jogaila žmonėms

visokius papirkus davinėjęs, kad tik prie krikšto primasinus, o žmonės, kad ir apsikrikštiję, likosi stabameldžiais, kaip ir buvę. Nors Jogaila leido lenkų kunigams griauti lietuvių žinyčias ir dievų stabus naikinti, nors ir uždraudė visai aukas deginti ir kitas stabmeldžių tikybinės apeigos atlikti, žmonės dar ilgai slaptomis savo senovės dievus garbino, o tik iš vardo katalikais tesivadino.

Toksai krikščionystės įvedimas, kaip tai Jogailos buvo padaryta, beveik jokios naudos mūsų kraštui nesuteikė ir suteikti negalėjo. Todėl galima sakyti, kad Jogaila tik apkrikštijo lietuvių tautą, bet krikščionystės mūsų krašte neįvedė. Tokiam svarbiam darbui atlikti jisai pats permažai išminties ir doros turėjo.

Ką darė Jogaila Kęstučio giminėms? Delko nenužudė Birutės ir Vytauto? Ko norėjo Jogaila, žudydamas Kęstučio giminę? Ar pasisekė jam savo valdžią tokiu būdu sustiprinti? Kur Jogaila rado paspirtį? Ko lenkai ponai ieškojo? Ką siulė Jogailai, jeigu apsikrikštys ir su Jadvyga apsives? Ar sutiko Jogaila tatai padaryti? Kuomet jis apsikrikštijo ir lenkų karliumi tapo? Kaip Jogaila lietuvius krikštijo? Ar iš to krikštijimo bavo kokia nauda? Delko žmonės apsikrikštiję stabameldžiais liko? Ar įvedė Jogaila Lietuvoje katalikybę?

Vytautas Didysis.

Jaunosios Vytauto dienos. Kad apie 1350 metus kunigaikštis Kęstutis grūmėsi su lenkais Sandomyriaus laukuose. Trakų rūmuose ginė jo sūnus Vytautas. Būsimasis Lietuvos didžia-vyris augo beveik vienos motynos globoje, nes Kęstutis, galima sakyti, visą amžių karo žygiuose praleido ir labai retai namieje tebūdavo. Kunigaikštienė Birutė, pati viena pasilikusi, praleisdavo laiką ne puotose ir linksmybėse, bet rūpesniuose apie tėvynę, ir Vytautui iš pat mažens neužgėstančią tėvynės meilę inkvėpė.

Dar nei užaugti negavęs, Vytautas jau dalyvauja sunkiuose karuose su vokiečiais ir kitais Lietuvos priešininkais, pratinosi ne tik priderančiai ginklą vartoti, bet ir kitas karo sunkenybes pakelti. Vos apie 15 metų teturintį sūnų Kęstutis 1363 m. jau ėmė su savimi, traukdamas ant kryžiuočių ir nuo to laiko jau beveik nei vienas žygis prieš vokiečius be jo neapsiėjo. Čia kruvinuose mūšiuose stiprėjo jo dvasia ir būdas, augo pajėgos ateities darbui, miklinosi protas. Čia matė gyvą pavyzdį, kaip pridera lietuvių savo tautos liuosybę ir garbę ginti.

Taip auginamas, Vytautas labai greitai subrendo ir jaunose dienose jau daug padėdavo tėvui šalį valdyti. Kęstutis ramiai žiūrėjo į a-

teiti, nes žinojo, jog užsiaugis tinkamą inpedinių, kurs mokės tėvo palikimą saugoti ir jo garbingais takais vesti tautą į geresnę, laimingesnę ateitį. Dvidešimtis dvėjų metų sulaukusiam Vytautui tėvas pavedė Gardino kraštą, o ateityje rengėsi visą savo valdžią palikti, bet likimas prirengė jam kitokią dalį.

Gegužės mėnesyje 1377 metais pasimirė didysis Lietuvos kunigaikštis Algirdas, kurio ne labas sūnus Jogaila paskui, išpasalų prisiartinęs, Vytauto tėvą, Kęstutį, ir artimuosius giminaičius nužudė ir jam pačiam peilį galando. Bet neveltui Kęstutis iš mažens inpratino sūnų žiūrėti giltinei stačiai į akis, kruvinuose mūšiuose jį augindamas. Patekęs veidmainingojo Jogailos rankosna ir išgirdęs apie mylimojo tėvo nužudymą, Vytautas suprato, jog tėvo likimas ir jo paties laukia, bet nenusiminė ir nenustojo vilties išsiliuosuoti.

Kad kalėjime būdamas Vytautas sunkiai susirgo, Jogaila leido jį žmonai kalinį lankyti. Ta proga pasinaudodamas, jis ir sumanė iš kalėjimo pasprukti. Vieną kartą atėjo jo aplankyti žmona su tarnaitė. Vytautas persirengė tarnaitės drabužiais ir išėjo kartu su žmona iš kalėjimo, o jo vietoje pasiliko tarnaitė. Kalėjimo sargai išsyk nieko nesuprato ir tik po trijų dienų pasižiūrėjo, jog kalėjime jau nebe

Vytautas. Jogaila ir jo tarnai nebežinojo nei ko daryti iš piktumo, kad Vytautas pabėgo, o iš tos apmaudos ilgai kankino ir pagaliaus nužudė tarnaitę, kuri savo kunigaikštį išgelbėti padėjo.

Kur buvo Kęstutis, kuomet Vytautas gimė? Kieno globoje augo Vytautas? Delko viena Birutė Vytautą augino? Ką ji inkvėpė Vytautui? Kuomet Vytautas pradėjo drauge su tėvu karan eiti? Kokia nauda buvo Vytautui iš dalyvavimo karuose? Ko jis ten išmoko? Ar greitai Vytautas subrendo? Kokį kraštą pavedė Kęstutis jaunam Vytautui? Ką manė tėvas jam po savo galvos palikti? Ar išsipildė Kęstučio svajonė? Kas atsitiko 1377 metais? Kaip pasielgė Algirdo sūnus su Kęstučiu? Ką jis manė su Vytautu padaryti? Ar numanė Vytautas ką rengia jam Jogaila? Ar nusigando jis Jogailos žiaurumo? Kada numanė Vytautas iš kalėjimo pabėgti? Kaip jis tą padarė? Kaip greitai kalėjimo sargai suprato, jog Vytautas pabėgo? Ką Jogaila padarė su Vytauto tarnaitė?

Kova su Jogaila. Išsiliuosavęs iš kalėjimo, Vytautas tuojau nukeliavo pas savo giminaitį, muzūrų kunigaikštį, Janušį. Radęs tenai sau prieglaudą neilgam laikui, kreipėsi prie Jogailos, prižadėdamas jam visas neteisybes užmiršti ir už tėvo nužudimą nekeršyti, kad tik jam sugrąžintų Kęstučio palikimą — augštaičių ir žemaičių kraštą. Bet Jogaila nei klausyti apie tai nenorėjo. Pusę žemaičių krašto tuojau atida-

vė kryžiuočiams, atsimokėdamas už talką prieš Kęstutį, o Trakus su visais prie jų prigulėjusiais žemės plotais Jogaila pavedė savo broliui **Skirgailai**.

Dabar Vytautas pamatė, jog geruoju iš Jogailos nieko negausias, todėl pradėjo dairytis talkininkų, kurie jam tėviškę atgriepti padėtų. Čia jam atėjo galvon užvesti ant Jogailos tuos pačius kryžiuočius, kurie dar visai neseniai padėjo anam Kęstutį nusmaugti. Tą sumanęs, Vytautas leidosi į Prūsiją pas didįjį kryžiuočių magistrį pagalbos prašyti. Labai apsidžiaugė kryžiuočiai, sulaukę pas save garbingojo Kęstučio sūnaus ir, bematant, sutiko šelpti jį kovoje su Jogaila, tikėdimiesi, žinoma, nemažo sau pelno iš naminių vaidų Lietuvoje.

Ėgavęs pusėtinai talkos, Vytautas traukė žemaičių kraštan. Visi žemaičiai tuojau stojo jo pusėn, nes smarkiai neapkentė Jogailos už Kęstučio nužudymą. Tokiu būdu lengvai pasisekė jam ligi Trakų ateiti ir pačią tėvo sostinę paimti, o Skirgailą iš ten išvaryti. Bet kryžiuočiai nelabai tikėjo Vytautui: bijojo, kad jisai kaip ir Kęstutis, paskui su vokiečiais kariauti nepradėtų, delto greitai atsisakė jį šelpti ir sugrižo namo. Tuomet Jogaila sukėlė stiprią kariuomenę, kad Vytautą vėl iš Trakų išvarius. Šis, nepasitikėdamas savomis pajėgomis apsiginti, vėl

keliavo pas kryžiuočius. Dabar pareikalavo, ydant už pagalbą Vytautas jiems visus žemaičius užrašytų. Suspausta širdimi Kęstučio sūnus užrašė žemaičius amžiniesiems Lietuvos nevidonams, pasitikėdamas ateityje vėl tą kraštą iš vokiečių atsiimti. Kryžiuočiai dabar davė Vytautui daug daugiau kareivių, o iš saviškių ne tik žemaičiai, bet ir daugybė augštaičių už jį stoji.

Jogaila labai nusiminė, bet ne tiek bel kryžiuočių talkos, kiek delto, jog dabar pamatė, kad už Kęstučio nužudymą visa tauta jo neapkenčia. Taip dalykams stovint, Jogaila noroms ne-noroms buvo priverstas su Vytautu taikytis ir nuleido prie jo pasiuntinius, siulydamas Gardino, Beresties, Dragičinos, Lucko ir kitus gudų kraštus, kad tik liautusi Lietuvoje prieš Jogailą maištą kėlęs. Vytautas žinojo, kiek pragaištis darė tėvynei sėbravimas su vokiečiais, todėl nusprendė geriau su savo tėvo galvažudžiu susitaikinti, ne kaip su kryžiuočiais išvien eiti. Buvo dar ir kita priežastis, kurios dėlei Vytautas taip greitai su Jogaila susitaikė. Tuo laiku lenkai pradėjo piršti Jadvygą, todėl Vytautas manė, kad Jogailai, lenkuosna į žentus išėjus, jam turės tekti didžiojo Lietuvos kunigaikščio sostas.

Kur nukeliavo Vytautas, iš kalėjimo išėjęs? Ko jisai kreipėsi prie Jogailos? Ar sutiko Jogaila Vytautui tėviškę sugrąžinti? Kam Jogaila pavedė pusę žemaičių? Kam atidavė kitą Trakų kunigaikštijos dalį? Ką tuomet sumanė Vytautas? Ar davė kryžiuočiai jam talkos? Kurio pusėn stoji žemaičiai? Delko kryžiuočiai sugrižo namo? Kaip Vytautas Trakus paėmė? Ką tuomet darė Jogaila? Ar galėjo Vytautas savomis pajėgomis apsiginti? Ko jis vėl kreipėsi į kryžiuočius? Ko reikalavo kryžiuočiai? Ar sutiko Vytautas kryžiuočiams žemaičius pavesti? Kaip sutiko augštaičiai ir žemaičiai Vytautą, antru kart su kryžiuočiais susidėjus? Ko Jogaila labai nusiminė? Ką žadėjo Jogaila duoti Vytautui, ydant maišto nebekeltų? Ar sutiko Vytautas paimti rusiškuosius kraštus? Delko jis taip padarė?

Vilniaus sosto paėmimas. Susitaikęs su Jogaila, Vytautas stropiai ėmė darbuotis, kad Jogailą apvesdinus ir lenkų karaliumi padarius. Neilgai trukus tatai įvyko, bet Jogaila, lenkų karaliumi tapęs, prižadėjo lenkams visą Lietuvą amžinai su Lenkija sujungti į vieną valstybę. Tas labai nepatiko ne tik Vytautui, bet ir daugeliui paties Jogailos brolių. Nepraslinko nei trijų mėnesių po Jogailos vestuvių, kaip prasidėjo Lietuvoje sumišimas. Pirmiausia pakėlė prieš Jogailą ginklą jo brolis **Andrius**, Palacko Kunigaikštis. Pasitelkę Smalensko kunigaikštį Svietoslavą ir vokiečius, jis ryžosi iš Jogailos Vilniaus sostą paveržti ir didžiuoju Lietuvos kunigaikščiu tapti, bet jam nepasisė-

kė. Žmonės nelinko Andriaus pusėn, kam jis su svetimtaučiais susidėjo, delto Jogaila jį greitai sudraudė ir nelaisvėn suėmė.

Visai kitaip atsitiko, kuomet prieš Jogailą ir vienybę su lenkais pakilo Vytautas. Jisai gerai numanė, jog nelengva bus kovoti su Jogaila, kad lenkai visomis pajėgomis stengėsi, ydant lietuviai nuo jų neatsiskirtų, todėl nesisukubino maištą kelti, bet išvažiavo Luckan, kad tenai, toli nuo Jogailos akių būdamas, galėtų tinkamai karan prisiruošti. Gudrūs lenkų ponai greitai suprato Vytauto mintį ir prispyrė, kad pareikalautų, ydant Vytautas, Krokuvon atvažiavęs, pasiaiškintų, ką jisai Lucke veikęs. Vytautas pats nevažiavo, o pasiuntė ištikimą žmogų, liepdamas pasakyti lenkams, buk nieko bloga nemanas jiems daryti.

Kai tik Vytauto pasiuntinys pribuvo Krokuvon, Jogaila paliepė jį smarkiai plakti ir kankinti, kol nepasakysias teisybės. Pasiuntinys savo kunigaikščio sumanymų neišdavė, todėl lenkai kankino jį tol, kol visai neužkankino. Toks žvėriškas Jogailos pasielgimas prispyrė Vytautą stvertiesi ginklo. Iš pradžios jis manė savomis pajėgomis paimti Vilnių, bet nenusisekė. Tuomet vėl leidosi pas kryžiuočius talkos prašyti.

Kryžiuočiai prižadėjo Vytautą šelpti, bet atmindami, kad kunigaikštis su jais neširdingai bičiuliaujasi ir vieną kartą jau yra apgavęs, pareikalavo, ydant užstatytų vokiečiams du sūnu ir keletą artimųjų žmonių. Kada Vytautas ant to sutiko, kryžiuočiai 1389 m. surinko didžią kariuomenę ir traukė stačiai Vilniun, bet visas žygis niekais nuėjo, nes Vilniaus pilies negalėjo paimti.

Šitas nepasisekimas atėmė vokiečiams norą Vytautui talkinėti. Jie sugražino kunigaikščiui kai-kuriuos užstatytuosius žmones, laukdami, kad jis greičiau iš jų žemės išsinešintų. Bet tuo laiku atkeliavo Vosylius pasiuntiniai prašyti Vytauto, kad leistų už jų kunigaikščio savo dukterį Sofija. Vytautas širdingai priėmė pasiuntinius ir išleido dukterį Maskvon su daugybe palydovų. Vokiečiai, pamatę, jog Vytautas, turėdamas už žentą Maskvos kunigaikštį, galės ir be jų apseiti, o vis-tiek atims iš Jogailos Vilniaus sostą ir norėdami Vytautui įsigerinti, vėl prisižadėjo jį šelpti.

Ir ištikrųjų 1390 metais 70 tūkstančių kryžiuočių ištraukė Lietuvon ir vėl apsiautė Vilniaus miestą, bet šiuo žygiu pilies paimti neįstengė. Matydamas, kad kryžiuočiai patys yra silpnoki, Vytautas atsiskyrė nuo jų ir su nedideliu kareivių būriu nuėjo Rotersverdero pilin, kurią vokiečiai arti Kauno buvo pasista-

tę, ir tenai mąstė, ką toliau daryti. Kryžiuočiai gi tuo laiku nedideliais būriais pasileido po visą šalį, miestus ir sodžius degindami. Tuomet Jogaila, pamatęs, jog anksti ar vėlai turės atiduoti sostą Vytautui, ėmė prašyti sandoros.

Kad atkeliavę pas Vytautą Jogailos pasiuntiniai 1392 m. pranešė kunigaikščiui, jog Jogaila prižadąs atiduoti jam Vilniaus sostą ir išsižadąs valdžios Lietuvoje, šis metė su kryžiuočiais draugavęs ir pradėjo juos iš savo krašto varyti laukan.

Neapsakomai įniršo kryžiuočiai prieš Vytautą už tokį pasielgimą, o kaip išgirdo, kad jisai jau Vilniūje ir iškilmingai žmonių sutiktas, rengiasi didžiojo Lietuvos kunigaikščio sostą užimti, iš apmaudos nunuodijo abu jo sūnus, kuriuodu buvo vokiečiams užstatytu.

Tais pačiais metais Vilniun atvažiavo Jogaila su Jadvyga ir čia su Vytautu susitaikė. Jogaila išsižadėjo Vilniaus sosto, kurį Vytautui užleido, atsisakė ir nuo to, kad Lietuva su Lenkija sujungta būtų, ir tik prašė Vytauto, kad gelbėtų lenkus, jeigu kas nors jų žemę užpultų.

Rugpiūčio 4 d. 1393 m. Vytautas didžiojo Lietuvos kunigaikščio vainiku iškilmingai apsisvainikavo, turėdamas amžiaus 24 metų.

Kuo pradėjo rūpintis Vytautas, kai susitaikė su Jogaila? Ar paėmė Jogaila Jadvygą už pačią? Ką prižadėjo lenkams Jogaila, kai jų karaliumi tapo? Ar patiko Vytautui ir Jogailos broliams prižadėjimas sujungti Lietuvą su Lenkija? Kuris Jogailos brolis pirmas pakilo prieš vienybę su lenkais? Ką jis norėjo padaryti? Delko Andriui nepasisekė Vilniaus sosto apimti? Kas paskui pakilo prieš Jogailą ir lenkus? Kur išvažiavo Vytautas rengtis į karą su Jogaila? Ar suprato lenkai Vytauto mintį? Ko tuomet pareikalavo Jogaila iš Vytauto? Ar važiavo Vytautas Krokuvon teisintis? Ką jis liepė pasakyti Jogailai per pasiuntinį? Ką Jogaila padarė su Vytauto pasiuntiniu? Ką privertė Vytautą daryti toks Jogailos pasiūlymas? Ar pasisekė Vytautui savomis pajėgomis Vilnių paimti? Kur Vytautas ieškojo talkos? Ko pareikalavo kryžiuočiai iš Vytauto už pagalbą? Ar sutiko Vytautas užstatyti vokiečiams vaikus ir artymuosius? Ar pasisekė žygis Lietuvon 1389 m.? Ar norėjo kryžiuočiai talkinėti Vytautui po tam žygiui? Ko tuomet atkeliavo Maskvos pasiuntiniai pas Vytautą? Ar sutiko Vytautas leisti savo dukterį už Maskvos kunigaikščio? Kaip po tam kryžiuočiai elgėsi su Vytautu? Delko jie vėl apsiėmė Vytautą šelpti? Kuriais metais atsitiko antras Vytauto su kryžiuočiais žygis prieš Jogailą? Ko atkeliavo pas Vytautą Jogailos pasiuntiniai? Ar sutiko Vytautas taikytis? Ką tuomet jis ėmė daryti kryžiuočiams? Ką padarė kryžiuočiai su užstatytais Vytauto vaikais? Ar išsižadėjo Jogaila Vilniaus sosto? Ko jis iš Vytauto prašė vietoje vienybės su lenkais? Kuriais metais Vytautas didžiuoju Lietuvos kunigaikščiu tapo?

Kova su kryžiuočiais. Kai-kuriems Jogailos broliams nepatiko, kad Vytautas didžiuoju Lietuvos kunigaikščiu tapo ir jie pradėjo maištus kelti. Didelės tečiau pragaišties tie maištai Lietuvai nepadarė, nes Vytautas greitai maištininkus sudraudė.

Kur kas sunkiau buvo atsispirti prieš kryžiuočius. Nunuodiję Vytauto vaikus, vokiečiai dar nesitenkino, o ryžosi smarkiai atkeršyti didžiajam Lietuvos kunigaikščiui nž suvadžiojimą.

Vos spėjo Vytautas apsilainikuoti, kaip kryžiuočiai užpuolė jo žemę draskyti, naudodamiesi valanda, kol didysis kunigaikštis sukilėlius malšino. Jau 1392 m. kryžiuočiai užpuolė Gardino apielinkes, įsiveržė Suražiaus miestan, pilį sudegino, jos apgynėjus iškapojo ir virš 200 žmonių vergijon išsivarė. Sekančiais metais kryžiuočiai išgriovė Gardiną, bet ir tuomi nebuvo užganėdinti.

Dvejiems metams praslinkus, būtent 1394 m., kryžiuočių kariuomenė bauriai apiplėšė panemunes, sudegino Naugarduką, Lydą, Merkinę, Dragičiną ir daug kitų pilių. Paskui iš-tisus metus ilsėjosi ir tik tai 1395 metų pabaigoje vėl išsirengė Lietuvon ir traukė jau stačiai Vilniun. Bet Vytautas jau buvo saviškius maištininkus sudraudęs ir stoji prieš vokiečius

Ištisų du mėnesiu beveik be paliovos grūmėsi lietuviai su kryžiuočiais Vilniaus apielinkėse. Nors nepasisekė tuokart Vytautui visiškai kryžiuočius sumušti, bet ir vokiečiai, nieko nepelnę, turėjo atgalios grįžti.

Sekančiais 1396 m. Vytautas jau buvo besirengiąs pats traukti į Prūsus, kad priderančiai atmokėjus kryžiuočiams už plėšimus, bet, aplinkybėms kitaip susidėjus, turėjo su jais susitaikyti.

Kam nepatiko, kad Vytautas didžiuoju kunigaikščiu tapo? Ar daug pragaišties padarė Jogailos brolių maištai? Su kuomi buvo sunkiau kovoti? Kuriais metais kryžiuočiai užpuolė Gardino apielinkės? Kuomet išgriovė Gardiną? Kurį kraštą apiplėšė ir kokias pilis sudegino 1394 m.? Kur jie traukė 1395 m.? Ar galėjo dabar Vytautas prieš vokiečius stoti? Kuomet tas vokiečių žygis pasibaigė? Ką rengėsi daryti Vytautas 1396 metais?

Santikiai su totoriais. Kad Vytautas rengėsi atkeršyti kryžiuočiams, 1396 m. tolimoje totorių žemėje kilo naminiai vaidai. Samarkando kanas Tamerlanas užpuolė Aukso Ordos totorius ir jų kaną Tochtomuišių nuvertė nuo sosto. Tochtamuišius atbėgo pas Vytautą, prašydamas pagalbos prieš Tamerlaną ir prižadėdamas visuomet lietuviams talkinėti, jeigu Vytautas padės jam sostą atsiimti. Didelė tais laikais buvo totorių galybė, prieš juos drebėjo beveik visa Europa, delto Vytau-

tas mielu noru sutiko gelbėti Tochtamuišių, kad ingijus sau tokį galingą talkininką. Tochtamuišiaus prikalbėtas, Vytautas susitaikė su kryžiuočiais, o kad vokiečiai Lietuvos nekliudytų kol nepasibaigs karas su totoriais, atidavė jiems žemaičius, tikėdamas tą kraštą paskui atgal atsiimti.

Gana ilgai rengėsi Vytautas į talką Tochtamuišiui ir tik 1399 metais, sukėlęs 70 tūkstančių kareivių, ištraukė į totorių žemę. Pas Vorsklos upę išstiko nuožmus mūšis su totoriais. Nors labai narsiai rėmėsi Vytauto kariuomenė, bet totorių buvo kelius kartus daugiau, ir mūsiškiai pergalėti tapo. Daugybė ginklų ir visokios gerybės pateko priešininkams, ir pats Vytautas vos išspruko iš jų nagų.

Pergalėtas kovos lauke, Vytautas tečiau nenusilenkė prieš totorius. Jis ir paskui kišosi į jų reikalus ir galų gale pasiekė to, kad totorių kanai pradėjo jo klausyti. Šešeriems metams praslinkus po nelaimingojo mūšio pas Vorsklą, Vytautas jau turėjo tokią inteknę totorių žemėje, kad Tochtamuišiaus sūnų Aukso Ordos kanu pastatė. Nuo to laiko totoriai dar labiau pradėjo Vytauto klausyti. kiti totoriai taip pamylo Lietuvos kunigaikštį, kad apleidę savo kraštą, kėlėsi Lietuvon ir ant visados čionai apsigyveno. Iš tų ateivių dar ir šiandien mūsų krašte totorių randasi.

Kas atsitiko totorių žemėje 1396 m. Ko atbėgo Tochtamuišius pas Vytautą? Delko Vytautas prižadėjo Tochtamuišių gelbėti? Kaip susitaikė Vytautas su kryžiuočiais, besirengdamas į totorių žemę? Kuriais metais ir kur buvo lietuvių mūšis su totoriais? Delko totoriai lietuvius pergalėjo? Ar nusilenkė Vytautas prieš totorius po mūšio pas Vorsklą? Ar ilgai trukus totoriams paskyrė per kaną Tochtamuišiaus sūnų? Ar didelė buvo Vytauto intekmė totorių žemėje? Iš kur mūsų krašte dar ir dabar yra totorių?

Santikiai su lenkais ir rusais. Nelaimingas Vytauto žygis prieš totorius 1399 m. padarino Lietuvos priešininkus. Lenkai, vokiečiai ir kairie rusų kunigaikščiai ėmė labai smarkauti. O Vytautas buvo jau beveik visai netekęs kariuomenės. Todėl greitai ėmė dairytis, su kuriuo kaimynu būtų geriaus susitaikyti, ydant kitus paskui ginklu numalšius. Visų lengviausia buvo susitarti su lenkais, ir ištikrųjų 1401 m. Vilniun sušaukta visa Lietuvos diduomenė į seimą, kurin atvyko ir Jogaila su savo artymaisiais iš Lietuvos. Tame seime nutarta, jog lietuviai su lenkais amžinai turį vienybėje gyventi ir vieni antriems padėti. Be to lietuviai prižadėjo savo žemę lenkų karaliui Jogailai pavesti, jeigu Vytautas pirmiau už jį mirtų.

Apsirūpinęs su lenkais, Vytautas tuojuo sudraudė sukilusius Smalensko gyventojus, kurie mėgino nuo Lietuvos atsiskirti, o paskui

padarė žygi į šiaurę, kur Naugardo ir Pskovo miestai pradėjo Maskvos pusėn linkti ir Lietuvos viršenybės nebenorėjo pripažinti. Iš tos priežasties Vytautas buvo smarkiai susikirtęs ir su savo žentu, Maskvos kunigaikščiu Vosylium, bet, kaip giminės, be karo susitaikė.

Kaip elgėsi kaimynai po nelaimingo mūšio su totoriais? Ar daug turėjo Vytautas tuomet kareivių? Delko jis geruoju taikėsi? Kur sušauktas seimas? Kas tame seime nutarta? Kuriuos ir delko Vytautas turėjo drausti? Ar buvo susikirtimai su Maskvos kunigaikščiu?

Žalgirio Kova. Kryžiuočiai neapsakomai vargino žemaičius, kuriuos Vytautas prieš kovą su totoriais buvo jiems pavedęs. Pagalios žemaičiams pritrūko kantrybės ir 1403 m. jie sukilo prieš vokiečius, kaip vienas žmogus. Negalėdami savomis pajėgomis prieš kryžiuočius atsispirti, jie prašė Vytauto pagalbos. Vytautas užsistojo už savo varginamuosius brolius, o iš to prasidėjo nauja kova su vokiečiais.

Nusibodo Vytautui nuolatos su kryžiuočiais kariauti ir delto sumanė jisai vienu žygiu visą jų galybę sunaikinti. Tuo tikslu jisai pasikvietė talkon Jogailą su 60 tūkstančių kareivių, 40 tūkstančių totorių ir pats surinko apie 60 tūkstančių vyrų.

Taip pasirengęs Vytautas 1410 metais leidosi į kryžiuočių žemę. Liepos 14 d. Vytautas

ir jo talkininkai stojo akis į akį su kryžiuočiais ties Žalgiriu Prūsiose. Kryžiuočiai turėjo 90 tūkstančių puikiai apginkluotų kariškių, jų tarpe buvo ne vien vokiečiai, bet dar daugybė vengrų, anglų, žuvėdų ir kitų Europos kraštų kariuomenės. Iš to matyti, jog ne tik Vytautas, bet ir kryžiuočiai buvo gerai karan prisiruošę, tačiau tarsi pati gamta stėjo prieš vokiečius.

Nakčia iš 14 į 15-ą liepos dieną toje vietoje, kur stovėjo kryžiuočiai, pakilo baisi audra. Juodos debesys aptraukė visą dangų, pakilo nepaprastai smarkus vėjas su lietumi, o perkunią su žaibais dar labiau gązdino vokiečius. Kad ant rytojaus kryžiuočiai dar tik ieškojo vietos, kur jiems patogiau būtų muštis, Vytautas savo kariuomenei jau paskutinius paliepinus davė, nes viskas buvo prirengta. Nuvargę per visą naktį, kryžiuočiai, regimai, nenorėjo muštis, o ir Jogaila labai bijojo, delto kaip vokiečiai, taip ir lenkai linko prie to, kad geruoju susitaukius, tiktai Vytautas skubinau eiliau savuosis ir drąsino ligi paskutiniam kraujo lašui grumties su priešais.

Matydami, jog Vytautas nei manyti nemanu apie sandorą, kryžiuočiai, pagalios, pradėjo mūši. Visa savo galybe jie metėsi ant lietuvių. Neišturėjo mūsiškiai ir pradėjo palengva trauk-

tis atgal. Tuomet kryžiuočiai sutraukė daugiau kareivių prieš lenkus. Ir čia jie paėmė viršų. Rodėsi, jog pergalė tikrai jau teks vokiečiams, bet pačioje sunkioje valandoje trys Vytauto pulkai iš Smalensko stojo prieš vokiečius ir su neapsakoma kantrybė gynėsi nesijudindami iš vietos, kol Vytautas išnaujo nesutvarkė savųjų ir neatėjo drasuoliams pagalbon. Kad lietuviai su totoriais vėl puolėsi ant vokiečių, sudrebėjo visa kryžiuočių kariuomenė ir pradėjo bėgti, —o lietuviai su lenkais apsiautė priešininkus beveik iš visų pusių ir daugybę jų išnaikino.

Kad betemstant mūšis pasibaigė, 40 tūkstančių kryžiuočių negyvų gulėjo, o 15 tūkstančių buvo nelaisvėn paimta. Nepigiai ta pergalė apsiėjo ir lietuviams, nes 50 tūkstančių kareivių tenai galvas padėjo, bet delto kryžiuočiams buvo suduotas mirtinas smūgis. Nuo Žalgirio kovos jie daugiau jau nebeatsigriebė ir tapo Lietuvai visai nepavojingi.

Iš ko prasidėjo nauja kova su vokiečiais? Ką Vytautas sumanė, kuomet jam nusibodo su vokiečiais kovoti? Kokius talkininkus jisai pasikvietė? Kuriais metais prasidėjo karas su kryžiuočiais? Kur Vytautas ir jo talkininkai susitiko kryžiuočius? Ar daug buvo kryžiuočių kariuomenės? Kokia naktis buvo kryžiuočiams prieš mūšį? Ar norėjo muštis kryžiuočiai ir lenkai? Ką darė Vytautas tuo laiku? Kas pradėjo mūšį? Kas iš pra-

džios ėmė viršų? Kam teko pergalė? Ar daug tame mūšyje žuvo kryžiuočių ir lietuvių? Kokia nauda buvo Lietuvai iš to mūšio?

Gorodlės unija ir žemaičių krikštas. Besirengdamas kryžiuočių galybę sutrupinti, Vytautas 1401 m. Vilniaus seime turėjo prižadėti amžinai su lenkais vienybėje gyventi ir visą šalį jų karaliui palikti. Skaudus buvo tasai pasižadėjimas, nes lietuviai, apsiėmę lenkų karaliaus klausyti, būtų nebetekę liuosybės, kurią amžių-amžius mūsų bočiai ir prabočiai gynė. Todėl Žalgirio kovai pasibaigus, Vytautas tuojau pradėjo rūpintis, kaip nuo tos vienybės su lenkais atsikračius. Greičiausias kelias buvo apskelbti lenkams karą, bet matydamas, jog visa šalis yra labai nuvargusi, jog daug reikią atmainų padaryti, kad Lietuva galėtų atsigriebti, Vytautas ryžosi derybomis lenkų pavojų prašalinti. Tam 1413 m. Gorodlės mieste buvo sušauktas lietuvių ir lenkų seimas, kur visi nutarimai, padarytieji Vilniūje 1401 m., tapo išnauja perkratyti. Tiesa, nepavyko Vytautui tuomet visai nuo lenkų atsiskirti, bet delto lietuviai tame seime išsiderėjo sau teisę išsirinkti kitą kunigaikštį, Vytautui mirus. Beto lietuviai gavo tokį pat balsą Lenkijos dalykuose, kokį lenkai turėjo Lietuvoje. Iš to seimo nutarimai yra vadinami **Gorodlės unija**.

Tais pačiais metais Vytautas, norėdamas visoje Lietuvoje katalikų tikybą išplatinti, pradėjo krikštyti žemaičius. Žemaičiai, vienok, labai nenoromis krikštijosi, o ir apsikrikštiję savo senovės dievus dar ilgai garbino. Naujosios tikybos apaštalų ir žemaičiuose žmonės nemėgo ir kelius kartus mėgino kunigus iš savo krašto išvaryti, bet Vytautas, liepdamas kunigams mandagiai su žmonėmis elgtis, o maištininkus smarkiai bausti, vargais negalais katalikystę tame krašte įvedė.

Ką Vytautas prižadėjo lenkams? Delko tas prižadėjimas buvo labai skaudus lietuviams? Ar norėjo Vytautas nuo lenkų atsiskirti? Delko nepradėjo su jais karo? Kam buvo sušauktas seimas Gorodlėje? Kas ten buvo nutarta? Kaip vadinami to seimo nutarimai? Kuomet Vytautas pradėjo žemaičius krikštyti? Ar norėjo žemaičiai krikštytis? Kaip pavyko tame krašte katalikybę įvesti?

Suvažiavimas Lucke ir Vytauto mirtis. Didžiais savo darbais Vytautas suteikė Lietuvai tokią galybę ir garbę, kokios nei pirmiau, nei paskui mums regėti neteko. Amžinieji lietuvių priešai priversti buvo galvas nulenkinti, o tolimųjų šalių viešpačiai rūpinosi Vytauto prielankumą ingyti, vadindami jį Lietuvos karaliumi.

Pro milžiniškąjį Vytauto asmenį ir plačią Lietuvos valstybę, nusitęsusią nuo marių lig

marių, beveik nei pastebėti nebuvo galima silpnadvasio Jogailos su juo Lenkija. Todėl Lietuvai dabar buvo visai nebereikalinga vienybė su lenkais.

Visai kitokiame padėjime buvo Lenkija. Neturint užtektinai pajėgų nuo kaimynų apsiginti, lenkai priversti buvo už galingosios Lietuvos pečių glaustis ir dėlto jie, kaip įmanydami, rūpinosi, ydant Vytautas ir Gorodlėje padarytosios unijos nepertrauktų. O Vytautas tuo tik ir tesirūpino, kaip čia nuo jų atsikračius.

Greitai pasitaikė tinkama proga. Tuo laiku visiems Europos krikščionims užėjo bailsus pavojus iš turkų pusės. Šita nuožmi tauta, atplūdusi Europon, svajojo visas krikščioniškąsias valstybes pamušti ir visur savąją Magometo tikyba įvesti.

Tuomet Vytautas padavė sumanymą, ydant katalikai su stačiatikiais susivienytų, o paskui visi Europos krikščionys prieš turkus stotų. Lietuvos viešpačio sumanymui pritarė beveik visa Europa ir 1429 m. įvyko garsingas suvažiavimas Lucko mieste, kur Vytautas dažnai gyventi mėgdavo, kad visiems apie tai susitarus.

Tan suvažiaviman atvyko popiežiaus pasiuntinys, daug vyskupų ir kitų katalikų dvasiškių, stačiatikių metropolitas iš Maskvos,

daug stačiatikių dvasiškių iš Konstantinopolio, Vokietijos cesorius Sigismundas, Danijos karalius Enrikas, lenkų karlius Jogaila, didysis Maskvos kunigaikštis Vosylius, totorių kana, kryžiuočių ir kardininkų magisteriai ir daug mažųjų rusų kunigaiščių, kaip Vytauto, taip ir Maskvos klaususių. Visi šitie didžiūnai tokiame svarbiame reikale atkeliavo su daugybe palydovų-patarėjų. Sako, buk visų svečių buvę apie 15 tūkstančių žmonių, o Vytautui per septynias savaites juos vaišinant, kasdien išėdavę po 700 statinių midaus, ir beveik tiek pat visokio vyno, po 700 jaučių, 1,400 avinų, 60 žiobrių arba stumbrių ir po 100 briedžių. o paukščių svečiai tiek suvalgę, jog ir suskaičiuoti sunku buvę.

Per tas tai vaišes Vokietijos cesorius Sigismundas pataręs Vytautą karaliaus vainiku apvainikuoti, o paskui visų krikščionių karvedžiu išrinkti, kaip reikės su turkais kariauti.

Vytauto nuopelnai karuose, išmintis ir garbė taip dideli buvo, jog niekas tam neprieštaravo. Tiktai lenkai, matydami, jog Vytautas, karaliumi tapęs, galutinai nuo jų atsiskirs, pradėjo trukdyti, o vienas jų vyskupas, Olesnickis, į akis Vytautui pasakė: “Kunigaikšti! Tu jau pasikėliai augščiau visokios žemiškos garbės ir delto tau pridėra atsiminti prisaiką, jog susidėjai su lenkais”.

Vytautas supyko ir pasakė, jog ir be lenkų pritarimo apsivainikuosias.

Po šitai kalbai Jogaila ir visi lenkai tą pačią naktį iš Lucko išvažiavo, rodydami tuomi savo rūstybę, bet Vytautas į juos nei atydos neatreipė.

Ciesorius Sigismundas prižadėjo atsiųsti Vytautui karaliaus vainiką, o kunigaikštis, parinkęs apsivainikavimo dieną, užkvietė visus svečius atkeliauti tosna iškilmėsna į Trakus.

Kaip visą tą išgirdo lenkai, tai iš kailio nėrėsi, kad tik Vytautui pakenkus, bet matydami, jog niekuo jo pabaidyti negalima, prikaltė Jogailą išsižadėti Lenkijos sosto, o pavesti Vytautui visą jų šalį ir lenkų karaliaus vainiką, bet Vytautas nei jų sosto, nei Jogailos vainiko nepriėmė. Tuomet lenkai ryžosi iš pasalų trukdyti.

Kad cesoriaus Sigismundo pasiuntiniai keliavo į Trakus, veždami Vytautui karaliaus vainiką, tai lenkai užstojo jiems kelią ir neleido Trakuosna nuvykti.

Vytautas-gi su svečiais, tarp kurių buvo ir Jogaila su lenkų didžiūnais, laukė pasiuntinių. Pagalios atėjo gandas apie lenkų veidmainystę. Išgirdęs, jog lenkai sutrukdė pasiuntiniams kelionę, Vytautas labai susikrimto ir sunkiai apsirgo. Kad ir tvirta dar buvo kuni-

gaikščio dvasia, bet senatvė neleido jam iš tos ligos pasikelti ir spalio 27 d. 1430 m. Lietuvos didžiavysis pasimirė.

Ką suteikė Lietuvai Vytautas savo darbais? Ar reikalinga lietuviams buvo vienybė su lenkais? Delko lenkai tos vienybės labai geidė? Ar pasitaikė proga lietuviams visai nuo lenkų atsikratyti? Iš kur užėjo pavojus Europai? Apie ką svajojo turkai? Kokį sumanymą padarė Vytautas? Ar pritarė kitos šalys tam sumanymui? Kur ir kuomet įvyko suvažiavimas Vytauto sumanymui aptarti? Kas atvažiavo Luckan? Kiek išviso buvo svečių? Ar ilgai juos Vytautas vaišino? Ar daug buvo toms vaišėms išlaidų? Ką pasiūlė Vokietijos cesorius? Ar pritarė kiti, kad Vytautą karaliumi pakėlus? Delko lenkai priešinosi Vytauto apsvainikavimui? Kokia kalba buvo tarp Vytauto ir lenkų vyskupo Olesnickio? Ką padarė lenkai po tai kalbai? Ar atsižiūrėjo Vytautas į lenkų rūstybę? Delko lenkai siūlė Vytautui savo sostą? Ar priėmė Vytautas Jogailos vainiką? Kaip lenkai sutrukdė Vytauto apsvainikavimą? Iš ko Vytautas susirgo ir kuomet mirė?

Lietuvos Nupuolimas.

Liublino unija.

Anų laikų žmonės ilgai pasakojo, buk Vytautui Didžiajam mirus, visoje Lietuvoje darėsi stebuklai. Trakų ežere vanduo išstisęs 7 paras buvęs kruvinas, žemaičiuose lietus akme-

nimis lijęs, apie Berestį kunigaikščiui mirštant drebėjusi žemė, o Smalensko apygardose pasirodęs kruvinas be kailio vilkas ir, kaip siaubūnas, gyvus žmones rijęs. Nors tose pasakose neperdaug yra teisybės, bet jos parodo, jog visa tauta suprato Vytauto nuopelnus ir labai jo gailėjo. “Ir paliko Lietuvoje — sako vienas rašytojas — verksmas ir graudus vaitojimas, kurs per 8 dienas buvo girdimas nuo saulės užtekėjimo ligi sutemstant. Visi verkė, netekę tautos tėvo, tartum jausdami, jog Lietuvos didybė su juomi pasibaigė”. Taip ištikrųjų ir buvo.

Nors visi žmonės troško savytai, kaip pirmiau, gyventi, bet, Vytautui mirus, neatsirado Lietuvoje kunigaikščio, kurs būtų mokėjęs tautą garbės ir liuosybės keliu vesti. Tuoju kilo ermyderis, o tuomi pasinaudojo lenkai, kuriems rūpėjo, kad lietuviai nuo jų neatsiskirtų. Ilgą laiką išmintingesnieji mūsų krašto žmonės ir kunigaikštis stengėsi nuo lenkų atsikratyti, nes juo tolyn juo stiprynėjo vadinamoji vienybė arba unija, o tai delto, kad, Jogailai mirus, lenkai visuomet Lietuvos kunigaikščius stengdavosi savo karaliais aprinkti. Kai tas pats vyras buvo Lietuvos ir Lenkijos karaliumi, tai, suprantama, jog ir abi valstybi turėjo būti lyg kad viena.

Pagalios, kad Jogailos giminė, iš kurios lietuviai ir lenkai sau viešpačius rinkti buvo papratę, visai baigėsi, lenkai, bijodami persiskyrimo su lietuviais, pradėjo rūpintis, kad visai Lietuvą su Lenkija suliejus. Tas ir atsitiko 1569 m., viešpataujant Lietuvoje ir Lenkijoje paskutiniam Jogailos giminaičiui Zigmantui Augustui. Tais metais lenkų inprašytas, Zigmantas-Augutas sukvietė Liublino miestan Lietuvos ir Lenkijos didžiunus seiman, ydant jie galutinai abi valstybi suvienytų.

Kaip tik atsidengė seimas, Lietuvos didžiūnai ėmė kalbėti, jog nenorį jokios vienybės su lenkais, nes matė, kad ta vienybė tik lenkams naudinga, o lietuviams kenkia. — Mūsų bočiai ir mes savo krauju įsigijome mūsų žemę ir galvas dėjome už tėvynę, o delto ir dabar norime jos liuosybę atstovėti—sakė Lietuvos didžiunai. Bet karalius ir visi lenkai norėjo juos verste priversti uniją priimti. Tuomet Lietuvos atstovai apleido seimą ir išvažiavo namo, nenorėdami apie derybas nei girdėti. Zigmantas-Augustas su lenkais pamatė, jog gera valia lietuviai prie unijos nepristos, todėl pradėjo tarties, kaip čia prieš lietuvių norą tą uniją padarius. Buvo sumanyta apskelbti uniją be lietuvių pritarimo, o jeigu paskui lietuviai jos nepriimtų, tai pasikviesti totorius ir apskelbti lietuviams karą, y-

dant ginklu privertus su lenkais gyventi. Lietuvos didžiūnai neišdrįso stoti į atvirą kovą ir savo krūtinėmis tautos liuosybę dengti, kaip seniau daroma buvo, nes jų tarpe nebuvo tikros vienybės ir sutarimo. Tuomet jie vėl sugrižo į Liubliną ir, puolę ant kelių, prašė karaliaus, kad unijos nedarytų, bet karalius jų nepaklausė, ir Lietuvos didžiūnai turėjo prisiekti, jog savo valstybę suvienija su Lenkija. Prieš prisaiką žemaičių storostas Katkevičius visų lietuvių vardu pasakė lenkams ir karaliui kartų žodį, išrodydamas, kokią jie daro lietuviams skriaudą. “Skaudu mums atsiminus — sakė jisai — jog mūsų vaikai ir vaikų vaikai nesidžiaugs iš tos unijos, o prakeiks mus už tai, kad leidome tautą pavergti”. Taip ir atsitiko.

Kokios pasakos ėjo po Vytauto mirties? Ką tos pasakos parodo? Delko žmonės ilgai verkė Vytauto? Kas dėjosi Lietuvoje po Vytauto galvos? Delko vienybė su lenkais stipryn ėjo? Ką sumanė lenkai Zigmantui-Augustui viešpataujant? Kam ir kur sušaukta seimas 1569 m.? Ar norėjo Lietuvos didžiūnai vienybės su lenkais? Ką jie sakė? Ar klausė jų karaliaus ir lenkai? Kam lietuviai išvažiavo apleidę seimą? Ką tuomet sumanė lenkai? Delko Lietuvos didžiūnai nestojo į karą? Ko jie prašė karaliaus, sugrižę Liublianą? Ką pasakė žemaičių storostas Katkevičius prieš prisaiką?

Katalikystės Likimas.

Dar prieš Liublino uniją lenkų ponai ir kunigai inkalbinėdavo lietuviams, jog, susivieniję su lenkais, apturės labai daug naudos, o po tos unijos visur ir visuomet mūsų šalies geradariais statėsi. Labiausia didžiavosi lenkai tuomi, buk per jų malonę lietuviai tikrąjį Dievą pažinę, išsižadėję senobinių stabų ir katalikais tapę. Jogailą, kurs išvien su lenkais lietuvius krikštyti pradėjo, jie kėlė į padanges, mūsų tautos apaštalu vadindami, o tuo tarpu apie katalikystę Lietuvoje anais laikais reikia labai abejoti.

Vytautui mirus, katalikų tikyba Lietuvoje sustojo augusi, nes niekas nepasirūpino, kad mūsų krašte kunigai Dievo žodį lietuviškai skelbtų. Kunigų buvo maža, o ir tie visai patys tikybos reikalais beveik nesirūpino. Dviem šimtam metų praslinkus nuo to laiko, kuomet Jogaila Vilniūje lietuvius krikštyti pradėjo, daug dar mūsų krašte buvo žmonių katalikų kunigo nemačiusių, o tuo laiku atsirado naujų apaštalu, kurie žmonėms Kalvyno ir Liuterio tikyba skelbti pradėjo. Daugelyje vietų žmonės paklausė tų naujų mokytojų ir visur liuteriais arba kalvynais, o dar daugiau senobinėn savo tikybon sugrižo.

Ant Birutės kalno arti Palangos ir kitose vietose žmonės vėl susikūrė šventąją ugnį, išsirinco vaidelius ir kitus dvasiškius ir, kaip pirmiau, Perkuną garbinti pradėjo.

Tokiuo būdu katalikystė Lietuvoje visai pragaišo ir nežinia, ar būtų kuomet atsigriebusi, jeigu ir toliau bažnyčios likimas būtų buvęs ateivių lenkų rankose. Laimė, kad tuo laiku iš pačių lietuvių atsirado vyrų, kuriems žmonių išganymas tikrai parūpo. Įžymiausiu jų tarpo buvo žemaičių vyskupas Merkelis Giedraitis, iš senovės kunigaikščių giminės kilęs. Neilgai trukus po Liublino unijos, būtent 1576 metais, jis vyskupu pašventas tapo ir stropiai ėmė rūpintis tikybos reikalais.

Kokiame padėjime buvo katalikystė Lietuvoje tuo laiku, galima yra numanyti iš to, jog pats vyskupas savo darbo pradžioje rašė: “Beveik visoje mano vyskupijoje nerastum namų, kur galėtum žmonių tikyba pastebėti, nei vieno, kurs būtų ją skelbęs, nei vieno, kurs mokėtų “Tėve mūsų”. Tokį liudną katalikų bažnyčios padėjimą radęs, vyskupas Merkelis per visą amžių nenuilsdamas dirbo, kad Kristaus mokslą praplatus. Jis nesitenkino vienu krikštijimu, kaip Jogaila darė, bet rūpinosi, kad iš pačių lietuvių kunigų atsirastų, kurie prigimta ir suprantama kalba žmones mokyti galėtų. Jo dar-

bas atnešė gausius vaisius ir ne tik žemaičių vyskupijoje, bet ir visoje Lietuvoje katalikystė prigijo ir nuo to laiko jau daugiau neišnyko. Del tos tai priežaštis vyskupą Merkelį Giedraitį reikia skaityti pirmuoju tikru katalikystės apaštalu Lietuvoje. Kad ne jo darbai, vargu didžiuma lietuvių katalikais būtų, nes ir šiandien dar matome, jog ten, kur Dievo žodis skelbiamas svetima žmonėms kalba, jisai neprigija.

Ką inkalbinėjo lenkai lietuviams prieš Liublino uniją? Kuomet jie labiausia didžiavosi po unijos? Delko lenkai Jogailą labai kėlė? Ar ištikrųjų Jogailos nuopelnai tokie dideli buvo? Ar platinosi katalikystė Lietuvoje, Vytautui mirus? Delko ji sustojo augusi? Koks bažnyčios padėjimas buvo per du šimtu metų po Jogailos krikšto? Kokie nauji apaštalai tuomet atsirado? Ar klausė žmonės lietuvių ir kalvynų? Kur susikūrė šventąją ugnį, kai grįžo atgal stabameldystėn? Kas ėmė rūpintis žmonių išganymu, kuomet katalikystė Lietuvoje išnyko? Kuriais metais Merkelis Gedraitis pastojo žemaičių vyskupu? Kokiame padėjime jisai rado katalikystę? Kas vyskupui Merkeleliui labiausia rūpėjo? Ar tenkinosi jis vienu krikštijimu? Kokios buvo jo darbo pasekmės? Ar gali tikyba tikrai prasiplatinti, jeigu Dievo žodis skelbiamas nesuprantama kalba?

Lietuvos Nuopuolis.

Nuo senų laikų lenkų žemėje buvo baudžiava. Prasti žmonės tenai per gyvulius buvo laikomi, o ponai, ką norėjo, tą su jais darė. Ponai versdavo žmones dovanai jiems dirbti, arba baudžios eiti, o jeigu kieno darbas ponui nepatiko, tą rykštemis ir botagais plakdavo. To negana, ponai pardavinėdavo žmones, mainydavo ant arklių ir šunų, atskirdami vaikus nuo tėvų, brolius nuo seserų, žmonas nuo vyrų. Prasto žmogaus kitaip nei nevadindavo, kaip galvijų, o apsieidavo su juomi dažnai dar blogiau, kaip su gyvuliu.

Tokia-pat tvarka po Liublino unijos virto ir Lietuvoje. Mūsų ponams, rasit, ir geriau prie tos tvarkos pasidarė, nes tą lenkų madą labai pamėgo, patys lenkais išvirto, savo kalbą ir senovės papročius užmiršo, o tuo tarpu prasti žmonės ašarose papludo.

Juo tolyn, juo sunkyn žmonėmsėjosi, o ponai, paėmę į savo rankas visos šalies valdymą, žiūrėjo, kad tik jiems patiems būtų gerai. Ilgai dūsavo lietuvių tauta, pakliuvusi į ponų vergiją, bet niekas jos dūsavimų neklausė. Negana dar, kad ponai silpnino šalį, taip baisiai žmones vargindami, bet tarp savęs be paliovos peštis pradėjo. Ypač baisios peštynės kildavo,

kai suvažiuodavo Lenkijos ir Lietuvos ponai į seimus karalius rinkti, arba šiaip kokių šalies reikalų aptarti. Tie seimai gana dažnai baigdavosi muštynėmis, o kai kada indukė ponai kitus kartais užkapodavo.

Bet tuo pačiu laiku, kad ponai taip smarkiai tarp savęs kariaudavo, priešininkams užpuolus, jie retai galėdavo šalį apginti. Lietuviškai-lenkiškoji valstybė kaskart silpnyn ėjo ir pagalios 1795 m. Rusija, Austrja ir Vokietija pasidalino ne tik lenkų, bet ir lietuvių žemę.

Tokiuo būdu Liubline padarytoji unija su lenkais pasibaigė. Per tos nuijos priežastį mūsų tauta liuosybės nustojo, o paskui pražuvo ir Lietuvos valstybė, kurią su tokiuo vargu mūsų bočiai amžių amžius gynė ir platino.

Susidėjimas su lenkais ištūmė mūsų tautą į neapsakomą nelaimę, bet ir sunkiausiuose varguose būdama lietuvių tauta nepražuvo. Ji liko gyva, o iš to reikia semti geresnės ateities viltį.

Kokia buvo Lenkijoje tvarka? Kuomet lenkiškoji tvarka virto Lietuvoje? Kam ta tvarka gera buvo? Kaip ėjosi žmonėms ponų baudžiavon pakliuvus? Kaip ponai tarp savęs gyveno? Kuomet kildavo tarp ponų didžiausios peštynės? Ar ištengė ponai šalį nuo priešininkų apginti? Kuomet ir kas pasidalino Lietuvos ir Lenkijos žemę? Kokios buvo Liublino unijos pasekmės lietuviams?

LIETUVIŲ MOKYKLOMS VADOVELIAI

(Šios mokyklų knygos yra patvirtintos Chicago's Arkidiecezijos
Parapijinių Mokyklų Priežiūros Komisijos.)

- No. 735. Lietuvos Istorija. Sutaisė Pranas, Trumpas Lietuvos Istorijos vadovėlis, tinkamas mažiems ir suaugusiems, 112 pusl. .... .25
Ta pati, drutais drobės apdarais ..... .35
- No. 1020. Plati šv. Istorija Seno ir Naujo Įstatymo, Parašė kun. D. Bončkovskis. Vertė Dalį I-mą kun V. Mironas, Dalį II kun. K. Kazlauskis. Su paveikslais perspausta sulyg J. Zavadzko 1905 m. laidos. Drutais poperos apdarais, viso 272 pus. \$1.00
- No. 1022. Trumpa šv. Istorija Seno ir Naujo Įstatymo. Parašė kun. I. Šuster. Kieto popero apdarais .... .25
- No. 1099. Krikščioniško Mokslo Katekizmas. Pagal anglišką sutaisė kun. F. B. Serafinas, dalis I. minkštais drobėlės apdarais ..... .15
- No. 1100. Krikščioniško Mokslo Katekizmas. Sutaisė kun. F. B. Serafinas. Plačiau viską išguldąs, dalis II. minkštais drobės apd. .... .25
- No. 1105. Trumpa Lietuvių kalbos Gramatika. Sutaisė Mokytojas Juoz. Damijonaitis, vienatinis Lietuvių Kalbos vadovėlis tinkamas mokyklose ir patiems per savę mokinties, poperos apd. .35
- No. 1133. A B. C. Pradžiamokslis. Sutaisė J. Damijonaitis, drobės apdar. .... .25
- No. 1134. Skaitymo Pradžiamokslis, sutaisė J. Damijonaitis, dalis II. .... .35
- No. 1135. Vaikų Žvaigždutė. Bendoriaus, dalis I, kieto poperos apdarais ..... .25
- No. 1136. Vaikų Žvaigždutė. dalis II, kieto poperos apd. .... .35

Užsisakant po daugel ant sykio nuleidžiama nuošimtis.

Užsakymus siunčiant adresuokite:

DRAUGAS PUB. CO., 1800 W. 46th St., Chicago, Ill.

“DRAUGO” BENDROVES

IŠLEISTOS KNYGOS.

~~~~~

Visiems savo prieteliams patariame skaityti ir platinti mūsų išleistas knygas.

Užsisakant knygas visad reikia pažymėti knygos numerį ir vardą. Pinigus reikia siųsti iškalno išperkant money order arba registruotame laiške. Mažiaus dolerio galima siųsti krasos ženkleliais.

No. 38. Braižinėliai. Tai labai įdomias apysakaites. Kalbą lengvi. Parašė Skruzde. Chicago, Ill. 1915	.45
No. 82. Huckleberry Finnas. Mielam laiko praleidimui patartina šią apysaką, kalbą lengvi ir knygos intalpa interesojuanti, vertė Jonas Kmitas	.75
No. 197. Oliveris Twistas. Tai viena iš geriausiai nusisekusių vertimų garsaus anglų rašytojo Charles Dickens. Apysaką, kurią myli senas ir jaunas, biedinas ir turtuolis; neapsivilsį gavęs šią knygą. Vertė Jonas Kmitas, 520 pusl.	\$1.00
No. 355. Degtinė. Vienaveiksmis scenos vaizdelis. Lenkiškai parašė Kaz. Goralezcyk, vertė Adolfas Vėgėlė. Tinkas scenai veikalelis	.10
No. 294. Kas Bailys? Labai juokingas ir tinkantis scenai lengviai sulošiamas vaizdelis, ..	.15
No. 398. Katriutė. Triveiksmis dramos paveikslėlis iš liaudies gyvenimo	.15
No. 401 Karės Metu. Vaizdelis iš lietuvių gyvenimo 3-juose aktuose, užimantis ir tinkantis scenai, ...	.15
No. 735. Lietuvos Istorija. Sutaisė Pranas, Trumpas Lietuvos Istorijos vadovėlis, tinkas mažiems ir suaugusiems, 112 pusl. Ta pati, drutais drobės apdarais	.25 .35
No. 790. Ar Kristus turėjo brolių ir seserų? Trumpas paaiškinimas svarbaus klausimo, Chicago, Ill. 1913, pusl.	.5

- No. 819. Kokia Autonomija Lietuvai Reikalinga:** (Autonomija ar Savivalda?) parašė J. Gabrys, ... .10
- No. 822 Lietuvių Tautos Memorijalas.** Parašė ir indavė Tautų (Rasių) Kongresui Londone atsibuvusiam liepos 26—29 1911 m. J. Gabrys. Vertimas iš prancuzų kalbos dalis I Wilkes Barre, Pa., 1911, pusl. 12 .. .10
- No. 843. Tiesos žodis Socialistams.** Parašė Kunigas. Trečia laida. Tai geriausia knygelė pažymimui kas tai yra tie mūsų lietuviškieji socialistai bei "cicilistai". Su paveikslais. .... .10
- No. Užkrečiamųjų Ligų Išsipletojimo Budai ir Kova Su Joms.** Sutašė Dr. Greičiunas .15
- No. 959. Apsvarstyk!** Atlikusiems misiją paminkeklis; parengė Tėvas Kapucinas 5
- No. 1020. Plati šv. Istorija Seno ir Naujo Įstatymo.** Parašė kun. D. Bončkovskis. Vertė Dalį I-mą kun. V. Mironas, Dalį II kun. K. Kazlauskis. Su paveikslais perspausta sulyg J. Zavadzkie 1905 m. laidos. Drutais poperos apdarais, viso 272 pusl. \$1.00
- No. 1022. Trumpa šv. Istorija Seno ir Naujo Įstatymo.** Parašė kun. I. Šuster. Kieto popero apdarais. .. .25
- No. 1050. Reikalingiausios giesmes, bažnyčioje** šv. Kazimiero dr. leidinį 3
- No. 1099. Krikščioniško Mokslo Katekizmas,** dalis I. Surengtas ir užgirtas trečiojo Baltimores Koncilijaus. Pagal angliška sutašė kun. F. B. Serafinas. Talpina trumpius klausimus ir atsakimus pritaikytus pradedamiems skyriams. K. .... .15
- No. 1100. Krikščioniško Mokslo Katekizmas,** dalis II. Surengtas ir užgirtas trečiojo Baltimores Koncilijaus, pagal angliška, sutašė kun. F. B. Serafinas. Šitame katekizme sutalpinti klausimai, pritaikyti augštesniems mokyklų skyriams. Gražus išleidimas. Kalba lengva ir aiški. Kaina .25

No. 1105. Trumpa Lietuvių kalbos Gramatika. Sutaisė Mokytojas Juoz. Damijonaitis, vietinis Lietuvių Kalbos vadovėlis tin- kaš mokyklose ir patiems per savę mo- kinties, poperos apd.	.35
No. 1133. A. B. C. Pradžiamokslis. Sutaisė J. Damijonaitis, drobės apdar.	.25
No. 1134. Skaitymo Pradžiamokslis, sutaisė J. Damijonaitis, dalis II.	.35
No. 1135. Vaikų Žvaigždutė. Bendoriaus, dalis I, kieto poperos apdarais.	.25
No. 1136. Vaikų Žvaigždutė. dalis II, kieto po- peros apd.	.35
No. 1187. Blogi Kudikų Papročiai, su paveik- slais, parašė Dr. A. L. Greičiunas; kiek- vienai motinai ši knygelė patartina perskaityti, ...	.20
No. 1214. Lietuvos Vyčių Dovanėlė. Parašė kun. Dr. M. Gustaitis. Puikus veikalėlis ir tikra dovanėlė. Kiekvienas, jauni- kaitis bei mergaitė privalo išsigyti Vy- čių Dovanėlę. Chicago, Ill. 1915, pusb. 28.	.10
No. 1219. Šv. Kazimieras Lietuvos Karalaitis. Ypatingai jaunuomenei patartina skai- tyti ir platinti ši knygelė	.20
No. 1916. Lietuvių Katalikų Metraštis. Re- dagavo kun. P. Lapelis. Yra tai viena įdomiausių knygų lietuvių kalboje. Čia rasi daugelį paveikslų mūsų vaikėjų; aprašymą lietuvių organizacijų, para- pijų, draugijų, draugijėlių. Visokių in- formacijų, dainų, pasakaičių ir tt. Kiekvieno lietuvių grįčioje privalo ras- tiesi ši knyga. 448 pusb. popero apd. .75 Drutais drobės apdarais \$1.20	

Užsisakydami virš minėtas knygas ar klausda-
mi informacijų adresuokitė:

DRAUGAS PUB. CO.

1800 West 46th Street,

Chicago, Illinois

“Draugas”

Vienintelis pigiausias Lietuvių Katalikų

DIENRAŠTIS

“DRAUGAS” duoda daug žinių iš karės lauko, pasakoja, kas dedas nelaimingoje mūsų tėvynėje Lietuvoj, skelbia įdomiausius atsitikimus iš viso pasaulio. Žinios paduodamos kuogreičiausiai.

“DRAUGAS” remia, stiprina lietuvių katalikų draugijas, rūpinasi jų reikalais.

“DRAUGAS” kelia tautišką susipratimą, platina katalikiškai lietuvišką kultūrą.

“DRAUGAS” rašomas aiškia ir visiems suprantama kalba.

“DRAUGAS” metams tekaštuoja tiktai \$3.00, pusei metų \$1.75. Čikagoje, siunčiant pačta, metams \$4.50. Nuo vaikų ir nuo agentų perkant atskirais numeriais po 1c.

Užrubežyje “Draugas” dienraštis metams \$6.

Atskiras numeris po 3c.

Visais reikalais kreipiantis adresuokite:

Draugas Publishing Co.

1800 W. 46th St.

- -

CHICAGO, ILL.

“Draugo” Bendrovė leidžia

LIETUVIŲ KATALIKŲ DIENRAŠTĮ

“DRAUGA”

“DRAUGAS” paduoda geriausias ir svarbiausias žinias, gvildena įvairiausius klausimus.

“DRAUGO” bendrovė užlaiko didelį knygyną, kuriame randasi visokio turinio knygų. Reikalaukite knygų tuojaus. Jūsų reikalavimai bus rūpestingai išpildyti.

Pareikalavus katalogas siunčiamas dykai.

“DRAUGO” bendrovės spaustuvė atlieka įvairius spaudos darbus gražiai, pigiai ir greitai.

Su visais reikalavimais kreipkitės:

DRAUGAS PUB. CO.

1800 W. 46th ST.

CHICAGO, ILL.

LIBRARY OF CONGRESS

0 028 157 367 6